

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

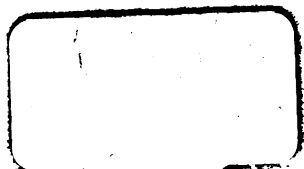
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Vertical line of text or markings along the right edge, possibly a page number or index.

Faint horizontal text or markings at the bottom center.

Small dark mark or smudge at the bottom right corner.

~~1894~~ Tiwtiwnchean, Mkerich 599
Tsatsuk meghek mardkayin...

ՄԿՐՏԻՉ ՅԻՒԹԻՒՆՆԵԱՆ

(Վկայեալ վիտաբոյժ Պաւելեի բժշկական վարժարանէ)

ԾԱՏՈՒԿ ՄԵՂԷ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՍԵՌԻ

ԵՒ ԿԱՄ

ԱՓՐՈՂԻՏԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԷ

«Երկնից մարդկային սե-
ռին շնորհաց ամենէն զր-
խաւոր եւ ամենէն ընտիր
պարզելը կեանքն է, որոյ
յարգը չգիտցողը մարդկա-
յին ընկերութեան մէջ մնա-
լու արժանի չէ:»

Թեկր

«Միայն խաղողին հիւրը
չէ որ մարդու բարոյակա-
նութիւնը կ'ապականէ, այլ
փառամոլութիւնը, արժա-
քասիրութիւնը եւ գեղեցիկ
կանայք ալ նոյնը կ'արգա-
սաւորեն:»

Քօքր

Տէր եւ Հրասարակիչ

Պ. Պ. ՊԱՆԵՆՑ

71a

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱՆԵՆՑ

1894

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

Grad
EREN
619
BUHR

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Ք Ա Ն

Ուր բարոյական կրթութիւն եւ առողջաբանական օրէնք չկայ, անդ ո՛չ մարդկային կասարեղութիւն ու երջանկութիւն եւ ո՛չ կասարեալ առողջութիւն կը տեսնուի :

Նրբ ո՛ր եւ է ժողովուրդ հակաառողջաբանական եղանակաւ կրթեանայ, անոր մեջ պիտի տեսնես բազմաթիւ ախտացեալներ, որք՝ իւրեանց անձանց վրնասելի զատ՝ այլոց ալ կեանքը վսանգի կենթարելին : Ուստի ամեն անհատ պարտի գիտնալ առողջ ապրելու միջոցները, որպէս զի կանոնաւոր կեանք ունենայ : Ով որ բնութեան սահմանէն դուրս կելլէ, նա անպատեալ պիտի վնասուի թէ՛ բարոյապէս եւ թէ՛ ֆիզիքապէս : Նրբ մեկը իւր անձը, իր կեանքը կը պահպանէ, նա ո՛չ միայն իրեն կը ծառայէ, այլ եւ հանուր մարդկութեան :

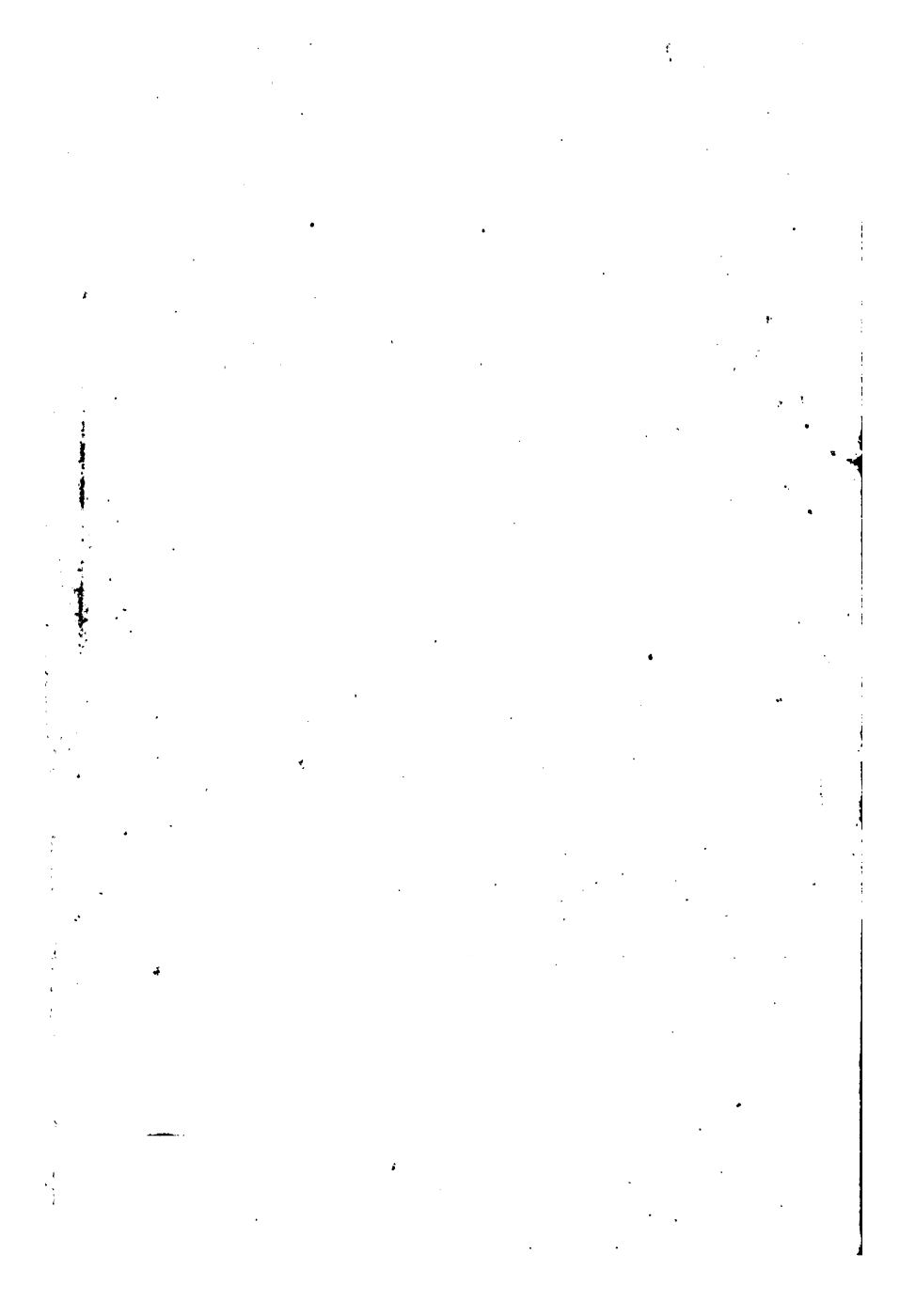
Յոյս ունիմք թէ ընթերցողը սոսկալով կը կարգայ ներկայ զրոյկս, եւ կը խորժի ա՛յն ամէն անբարոյականութիւններէ, որք կորսաբեր կը լինին մարդկային սեռի :

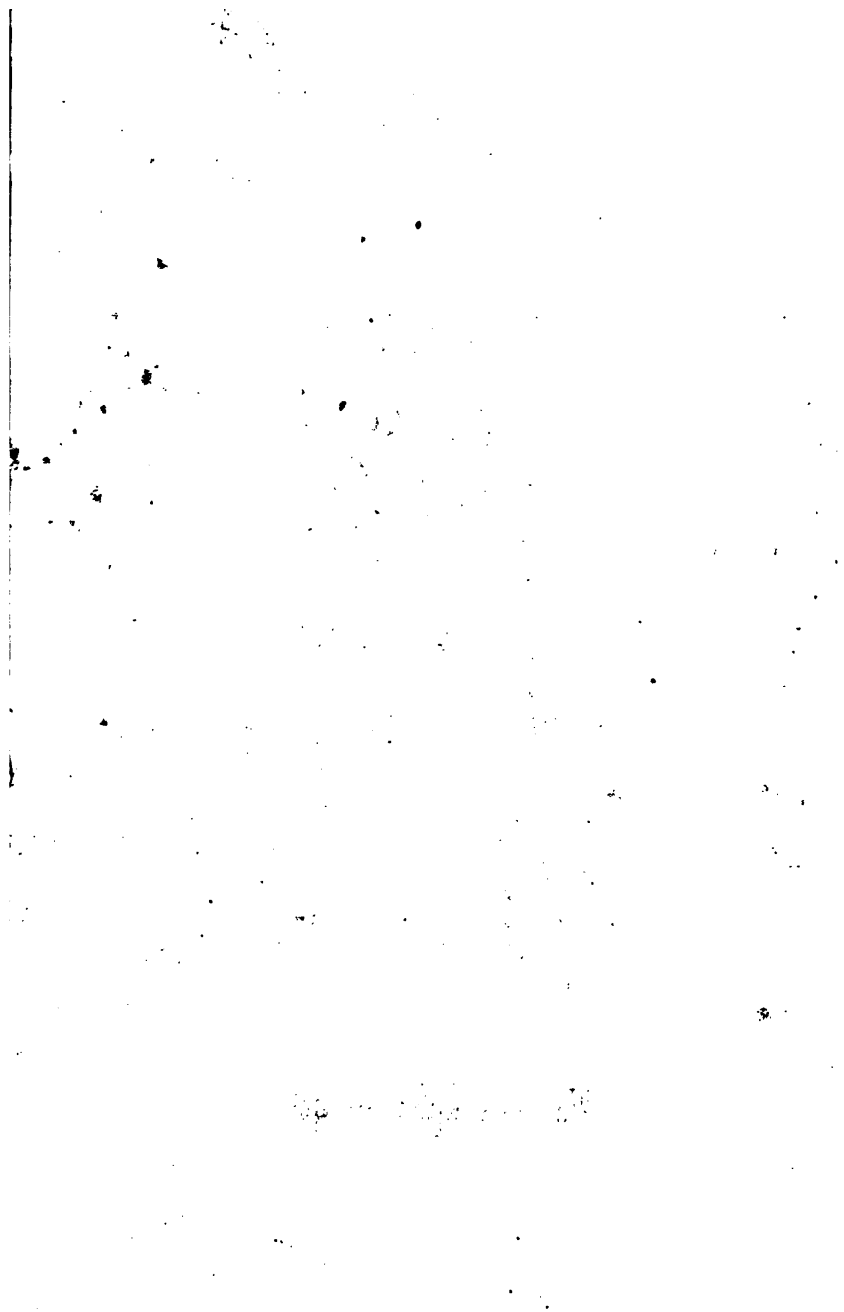
Նթէ մեր նկարագրած առողջաբանական օրէնաւոր խրատներուն եւ հրահանգաց հետեւի ընթերցողը, ա՛յդ կը լինի միայն մեր վարձատրութիւնն ու քաջալերութիւնը :

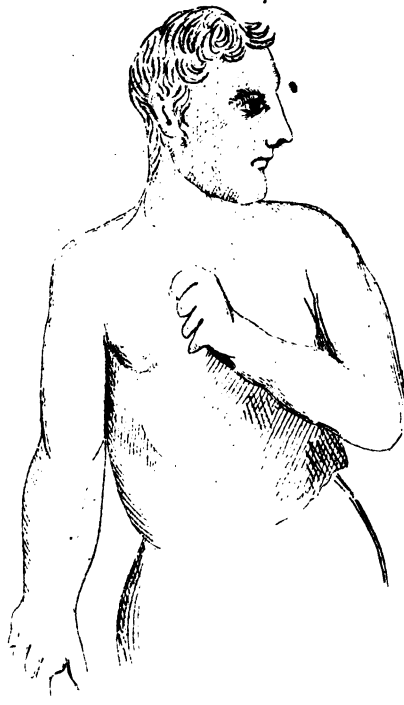
Մ . Ս . Յ Ի Յ Ի Ի Ն Ճ Ե Ա Ն

4 Մայիս 1894, Իսկիւսար

(Կ . Պօլիս)

Առույգ երիտասարդ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Մ ե ղ ֆ Օ ն ա ն ու

ԳԻՃՈՒԹԻՒՆ

Գիճութիւնը (Masturbation) աշխարհիս ամենասարսափելի մոլութիւններէն մին է, որուն զոհերը բազմաթիւ են. երբ կը տեսնես երիտասարդ պատանի մը դալկահար, նիհար որպէս կմախք, դէմքը մագաղաթի նման դեղնած, ներսը փտտած պտուղի նման ապականութեամբ լցուած, ծունքերը դողդոջուն, գիտցիր որ նա մաշած եւ գիճութենէ խորշակահար է եղած. ոմանք սոյն մոլութեան 13—14 տարեկան հասակէն իսկ ոմանք ալ 16—18 տարեկանէն կ'սկսին, իսկ աւելի փոքրերը որ գիճութեան միջոցին թէպէտ եւ սերմնական հոսում չեն ունենար, բայց այն սպանիչ հաճոյական ըզզոցմունքը կ'ունենան եւ տգիտաբար կը շարունակեն բոլորովին կործանելու եւ ոչնչացնելու համար իրենց մարմնոյ առողջութիւնը, շատեր զդալով եւ կատարեալ համոզուելով թէ իրենց Ֆիզիքական առողջութիւնը կը խանգարուի գիճութեան պատճառաւ, ալ եւս չեն կարող հրաժարիլ, իբրեւ գերի կաշկանդուած են, ամեն ժամ եւ ամեն վայր-

կեան, գիշերը քունի եւ ցերեկը արթնութեան մէջ իրենց մտածումը, գործը ատոր վրայ է, կարծես ուխտեալ թշնամի մը խեղճ պատանեաց ետեւէն կը վազէ անոնց կեանքը սպառելու համար. զգոյշ կացէ՛ք, ով պատանիք, չըլլայ որ մի անգամ օձիգնիդ ձեռք տաք, մի անգամը բաւական է, ալ անկեց յետոյ դուք պիտի համարուիք գիճութեան զոհ:

Երբեմն ծնողքներ անգիտակցաբար իրենց զաւակաց ծննդական գործարանը կը շօշափեն, ատով պատանին հաճոյք կզգայ եւ քանի մեծնայ այդ հաճոյքը կը կրկնապատկի եւ 12 տարեկան երբ լինի ահա այն ատեն կսկսի գիճութեան, ուստի այս կէտը ծնողաց լուրջ զգուշութեան կը յանձնեմ, նոքա պարտին հսկել այս մասին ո եւ է թշուճութիւն յառաջ չը բերելու համար:

Գիճութենէ յառաջ եկած վտանգաւոր հիւանդութեանց աստանշաններն են հետեւեալք, սասնոխի խանգարում, ջղային դրութեան սասնիկ գրգռում, ֆիզիզական զօրութեան սպառում, ուղեղային ցնցողական կրկնակի բաղխումներ, որ շատ անգամ մահառիթ են, Ժամանակի առաջ ծերանայ, ինսցական կարողութեանց խանգարում, շնչառութեան գործարանաց սկարութիւն, կապսագոյն օղակներ աչաց շուրջը, դեմքի գունասութիւն, շրթանց սժգնութիւն, մարմնոյ անմասն եւ զարգացման դադարում, աղեաց բորբոքում, սասնիկ գլխու ցաւ, միզելու դժուարութիւն, աչաց փթութիւն, ջղացաւութիւն, շունչոտութիւն (Epilepsie)

ասպշութիւն (Idiot), ասոնց ամենէն վերջը քոֆաիս (Phthisie) ուսկից կը բացուի ճանապարհ դէպ ի գերեզման :

Երբ այս բոլորը կը տեսնենք, գիճութեան վնասակարութեան վրայ կատարեալ համոզում մը կը գոյացնենք բնականաբար, եւ եթէ դարձեալ շարունակուի այն ատեն Աստուծոյ օրինաց առջեւ մեղապարտ կը համարուինք, վասն զի Աստուած որոշած է մարդկանց մարմնոյ այն անդամը գործածելու ատենը : Օրինաւոր ամուսնութենէ առաջ կարծեմ իրաւունք չունինք գործածելու : Մարդկութեան նախածնողը Ադամ եւ Եւա հակառակ Աստուծոյ պատուիրանաց արգիլեալ ծառին պտուղէն ճաշակեցին, նոյն բողբոջի շատ քաղցր էր այդ պտուղը, բայց քաղցրութենէ անմիջապէս վերջ գգացին անոր դառնութիւնը, դառն արտասուօք գղջացին վայրկենական հաճոյք յագեցնելուն համար, եւ իւրեանց մեղաց պատիժն ու անէծքը Արարչի բերնով վճուեցաւ :

Ոմանք գիճութեան սկսելէ անմիջապէս վերջ տեսնելով վնասները իսկոյն կը հրաժարին, եւ երկար ատեն դադրեցնելէ յետոյ դարձեալ կը սկսին, սուք առ հասարակ ամուր կազմուածքով վիթխարի երիտասարդներ են որ 18—20 տարեկանէն սկսելով մինչեւ 25—30 տարեկան հասակին այն անգութ շաստուածուհւոյ առջեւ ծնրադրելէ վերջ կ'ամուսնանան գեղեցիկ օրիորդի մը հետ, նա փոխանակ վերջ տալու իր նախկին մոլութեան (գիճութեան) այժմ իւր ցանկութիւնը երկու կեր-

պով ի գործ կը դնէ, շատ ամուսնացեալ մարդոց հանդիպած եմ որոնք կը խոստովանէին թէ գիճութիւնը աւելի հաճոյական է քան թէ բնական մերձաւորութիւնը, եթէ հաւատանք որ սոքա ղերծ կը մնան վտանգներէ շատ կը սխալինք, թէ պէտ եւ կը փաստուին բայց ոչ մահացու կերպիւ, առ հասարակ սոցա զաւակներն ախտաւոր, տկար եւ ողորմելի արարածներ կը լինին, եւ նոցա երկարակեաց լինելը անհաւատալի կը թուի մեզ. շատ անգամ ալ կը պատահի որ երիտասարդութեան ժամանակ գիճութեան հետեւող հօր մը զաւակը գեռ լոյս չի տեսած իր մօրը արգանդին մէջ կոչնչանայ, վտանգի ենթարկելով նաեւ իր մօրը կեանքը, անշուշտ սոյն չարեաց պատճառը նոյն ինքը՝ մոլի հայրն է :

Շատեր ալ ամուսնանալէ շատ քիչ ժամանակ վերջ իրենց առնական գորութիւնը բոլորովին կը կորսնցունեն դեռ երիտասարդ հասակի մէջ, իսկ ոմանք ալ ամուսնութենէ առաջ սոյն վիճակի ենթակայ կը լինին եւ բժշկաց դիմելով կը դարմանուին :

Մեր մէջ դժբաղդարար սովորութիւն չէ եղած մինչեւ ցարդ գիճութեան վրայ խօսիլ ո՛չ ծնողաց եւ ո՛չ ալ դաստիարակաց կողմանէ, ասկից շատ տարիներ առաջ գրեթէ արգիլուած էր սոյն մոլութեան վրայ խօսիլն, ծննդական գործարանաց համար յատուկ ամօթխածութիւն մը կը տիրէր ամենուն վրայ, իւրաքանչիւր սեռի եւ հասակի մէջ, իսկ այժմ ծննդական գործարանաց փափ-

կութիւնը եւ գիճութեան պատճառած հազարաւոր վնասները ամենակարեւոր է ուսուցանելու բացատրել պատանեաց, սոյն սոսկալի վնասներէն ինչպէս արական սեռը եւ նոյնպէս իգականը զերծ չի մնար, այս առթիւ թէ ծնողք եւ թէ դաստիարակք պարտին մերթ ընդ մերթ խօսիլ ու խրատելով զգուշացնել երիտասարդ պատանիներն գիճութեան սոսկալի եւ վնասակար հետեւանաց վերայ, սովաւ մեծ ծառայութիւն մ'ըրած կը լինին մարդկային ընկերութեան:

Շատ անգամ փորձուած է թէ բարձրահասակ պատանիք գիճութեան աւելի ընդունակ են, իսկ կարճահասակք զերծ սոյն մոլութենէ: Գիճութեան հետեւող պատանի մը ըստ արտաքին երեւոյթի մարմնոյ կատարեալ առողջ կրնայ երեւիլ, ասոր պէտք չէ խաբուիլ, այլ ընդհակառակը համոզուելու է թէ անոր մտային կարողութիւններն խսկառ խանգարուած է, ներքին գործարաններն հիւանդ է, փտտած խնձորի նման: Յիրաւի շատ անտանելի է աշխարհիս վրայ այս տեսակ կեանք մ'անցընելը, նա միայն իր հեշտութեան վրայ կը մըտածէ, պատանւոյն աչքին չերեւիր ոչ ուսմունք, ոչ աշխատութիւն, ոչ կրօնք եւ ոչ աշխարհ, նա ամեն բանէ զզուած է, անմեղ զուարճութիւն եւ զբօսանք ատելի են իրեն համար, նա ատելու իրաւունք չունի սյդ բոլորը, բայց մարդկային ընկերութիւնը իրաւունք ունի ատել զինքը: ՏՕԳ-ԹՈՐ ԹԵԻՍՕ հետեւեալ կերպիւ կը խօսի սոյն մոլութեան առթիւ: « Գիճութեան պատճառաւ

մարգկային մարմնոյ մեքենայն կը խանգարի, յիշողութիւնը կը կորուսի, երիտասարդն իւր կայտառութեան օրերուն մէջ ծերութեան ամէն նըշաններն իր վրայ կը կրէ եւ կզգայ, ամեն գործի անյարմար եւ անընդունակ կը լինի, կեանքն ու աշխարհը ծանր եւ անտանելի բեռ մը կը համարի նա, թէ իրմէ եւ թէ այլոցմէ դժգոհ, երկիւղ մը անոր մէջ կը տիրէ որ անտանելի ցաւէ մ'ալ տուաւել խիստ է. խղճի խայթն է այն որ երթալով, կաճի եւ մահուանէ վերջն ալ դժոխոց մէջ անշիջանելի հրոյ փոխուելով յաւիտեան զինքն կը լափէ ու կը մաշեցնէ: Վերջապէս այս աղետներէն զատ ուրիշ սարսափելի հարուած մ'ալ կայ, որոյ անվրէպ ենթակայ կը լինի զիճութեան հետեւողն, երբ ամուսնանայ տղայոց հայր լինելէ կը զրկուի. հակառակ պարագային եթէ զաւակներ ալ ունենայ, տկար, անզօր, հիւանդոտ, խեղճ ու թըլուառ արարածներ կը լինին: Այսպէս է գիճութեան հետեւողներու վիճակը, նոքա ինքզինքնին կ'սպաննեն Փիզիքապէս եւ բարոյապէս:

Գիճութեան հետեւող երիտասարդ մը վերոյիշեալ բժշկին հետեւեալ նամակը սւղղելով օգնութիւն կը խնդրէ, որով իր վիճակի դառնութիւնը կստորագրէ: Ելըզգամ որ կուրծքիս մէջ եղող բոցը մարեւու վրայ է, իմ առջի կայտառ գգացումներս փճացած են, հազիւ թէ երեւակայութեանս մէջ քանի մը կայծեր դեռ կը պլպլան, անոնք ալ զագրալի նկարներով աղարտեալ են, ամեն բան ինձ երազի նման կը թուի, իմ էու-

Թիւնս հազիւ հազ կզգամ, ո՛ր եւ իցէ բան մը խիստ դժուար կըմբռնեմ, մէկ խօսքով կզգամ որ վերջս մօտեցած է, թէ եւ լաւ կը քնանամ լաւ ակործակ եւ բաւական առողջ տեսք մ'ունիմ :

Ուրիշ մը հետեւեալը գրած է նոյն բժշկին : « Դեռափթիթ հասակիս մէջ, կարծեմ ութ կամ տաս փարեկան եղած ատենս (սարսափե՛լի) այն կործանիչ մոլութեան, ըսել կուզեմ գիճութեան սկսայ, որ իմ բոլոր մարմինս կանուխ ակերեց : « Քանի մը տարիէ ի վեր բոլոր ոյժս կորսնցուցած եմ, ջիղերս վերջին ծայր տկար ու անզօր են, ձեռքերս բնաւ չեն բռներ ու շարունակ կը դողդողան ու կը քրտնին : Ստամոքսս խիստ կը ցաւի, ինչպէս նաեւ թեւերս, սրունքներս, կոնակս ու կուրծքս, շատ կը հազամ, աչքերս աղօտած են, ակործակս գազանի անյագութեան աստիճան հասած է, սակայն եւ այնպէս օր ըստ օրէ նիհարնալու վրայ եմ, եւ օրէ օր դէմքս ու մարմինս կը խանգարուի : Դարձեալ նոյն բժշկին կը գրէ ուրիշ անձ մը :

« Պատանեկութեանս մէջ գիճութեան գերի եղայ, որով առողջութիւնս իսպառ խանգարուեցաւ, շարունակ զլիսու ցաւ եւ զլիսոյ պտոյտ ունիմ, կը վախնամ որ մի գուցէ կաթուածահար ըլլամ : Կուրծքս բռնուած է, խիստ դժուարաւ շունչ կառնեմ, ստամոքսս եւ աղիքներս կը ցաւին, բոլոր օրը թմրած, վհատեալ, ծոյլ եւ ձանձրալի կեանք մը կ'անցունեմ, դիչերն ալ քունս խիստ անհանգիստ է, մարմինս յաճախ կը քերուի,

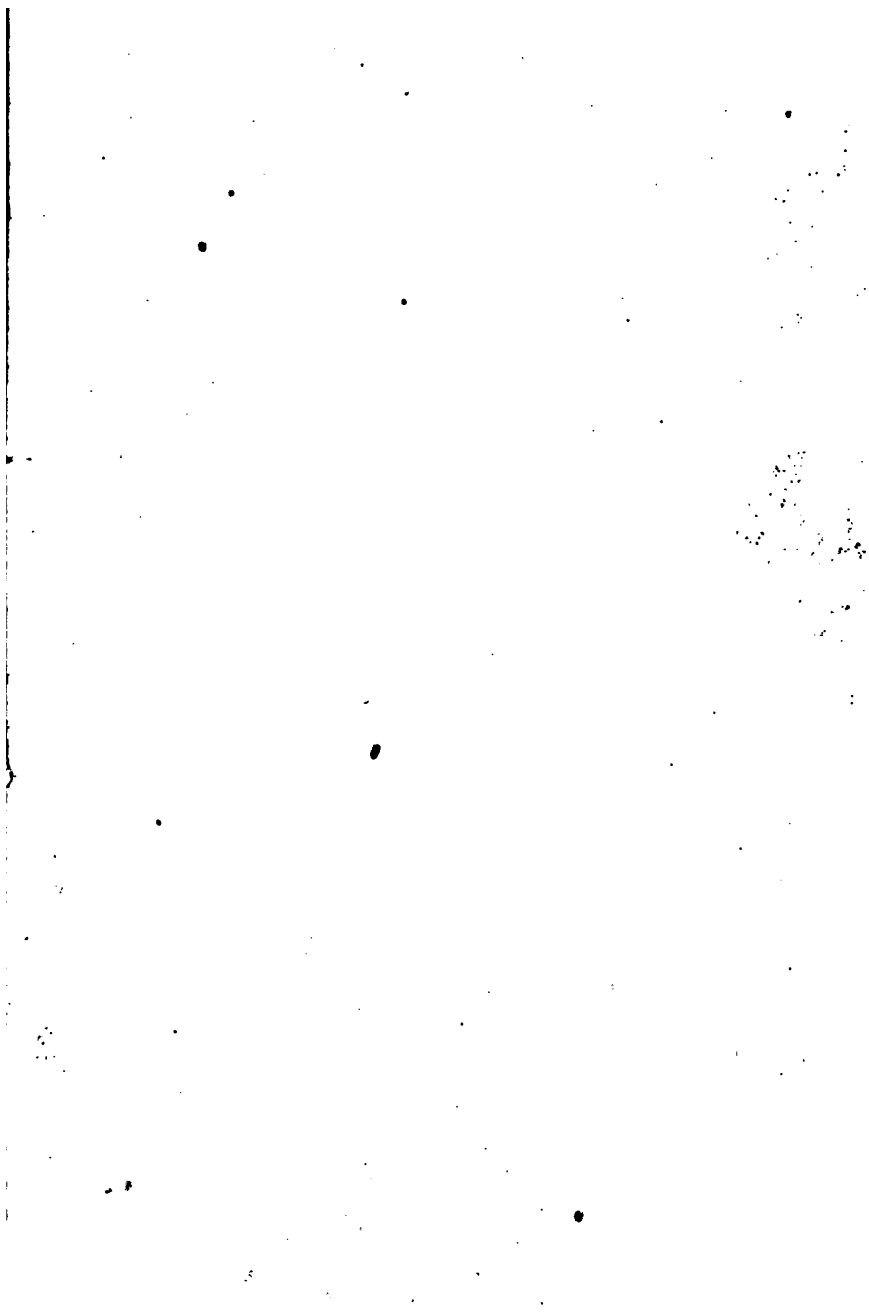
նրա կապարի նման գունատ է, աչքերս պղտոր են ու կը ցաւին, բերանս գէշ կը հոտի, ալ կեանքէս ձանձրացած եմ:

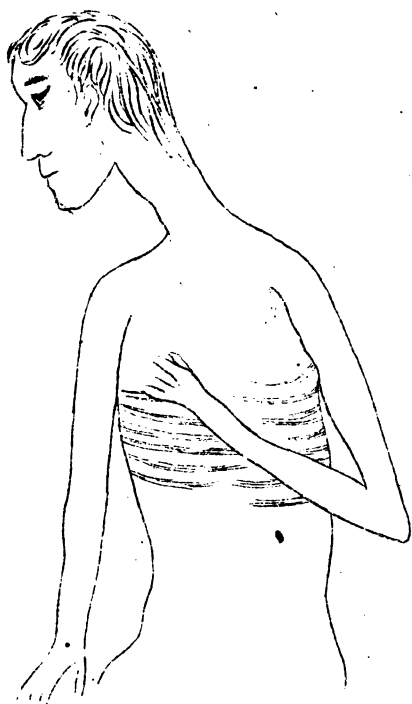
«Քալած ատենս հազիւ հազ երկու հարիւր քայլ կըրնամ առնել առանց նստելու եւ հոգնութիւն առնելու, կերակուր ախորժակով կուտեմ, սակայն ասի ինձ տանջանք մ'է քանզի կերակուրէն ետեւ ստամոքսս ցաւ մը կը մտնէ, այնպէս որ շատ անգամ ստամոքսս նորէն պարպելու կըստիպուիմ, քանի մը բառ կարդալէ զկնի աչքերս կը ջրոտին ու կը ցաւին, շատ անգամ յակամայս կը հառաջեմ:

Կան շատ նամակներ որ գիճութեան ճիրաններուն մատնուած զանազան անձանց կողմանէ գրուած են երեւելի գիտնական բժիշկներու, սակայն այսչափը բաւական համարեցի ապացուցանելու եւ հաստատելու համար թէ գիճութիւնը մարդս որ աստիճան դառն եւ սոսկալի վիճակի կը հասցնէ:

Յոյս մեծ ունիմք թէ սոյն նամակներն երբ կարդան գիճութեան ճիրաններէն բռնուող երիտասարդք եւ դեռահասակ պատանիք պիտի փութան ետ կենալ այդ կործանիչ մոլութենէն:

Ախտացեալ Երիտասարդ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՍԵՐՄՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ (Spermatorrhée)

Սերմնահոսութիւնը գիճութեան արգասիքը եղող գլխաւոր ախտերէն մին է, սոյն ախտին ուրիշ պատճառներ ալ կան ծնունդ տուող բայց գիճութեան հետեւող մը անպատճառ սերմնահոսութենէ ալ պիտի բռնուի, երբեմն ալ ժառանգական կը լինի, սոյն հիւանդութեամբ տուռապեալ մը սաստիկ ջղային տկարութիւն կունենայ, եւ եթէ իր Ֆիզիքական առողջութիւնը բնականէն տկար եւ նիհար է, նա երկար ատեն չէ կարող դիմանալ, քիչ ժամանակի մէջ կը հալի, կը մաշի, եւ վերջապէս ծիւրական ախտով կը վերջացնէ կեանքը:

Սերմնահոսութիւն ունեցող երիտասարդք զուգաւորութեան բնական գործողութիւնը կատարելու անկարողութեան մէջ կը գտնուին, վասն զի այն վտանգաւոր հիւանդութեան ենթակայ եղող անձինք առհասարակ տուփական զգացմանց եւ ցանկական կրից վրայ կը մտածեն, իւրեանց բոլոր դբաղումը այդ է, բաւական է որ նա երեւակայութեանը մէջ բերէ գեղեցիկ կին մը կամ օրիորդ մը, իսկոյն ինքնին տեղի կունենայ սերմնական հոսումը առատօրէն եւ այս պատճառաւ իւր մարմ-

նոյն գործարանաց տկարութիւն պատճառելով նա կը մատնուի անդարմանելի հիւանդութեանց :

Սերմնահոսութիւնը առ հասարակ գիշեր ատեն կը պատահի, երբ նա կակուղ անկողնոյ մէջ կը պառկի, կէս քուն, կէս արթուն տափոտ երազներով սերմնական հեղուկը կը հոսի. այդ զուարճալի եւ հեշտական երազները ծննդական գործարանի գրգռումէն յառաջ կուգայ, նա ամեն գիշեր շարունակաբար իր երազին մէջ գեղեցիկ աղջկան մը հետ կը գտնուի, ցերեկ ատեն ալ առանց հաճութեան սերմնական հեղուկի հոսիլը կզգան :

Այս վիճակի մէջ եթէ ամուսնանան անկարելի է որ զաւակ ունենան, ուստի, նախ պէտք է բժշկական գարման եւ յետոյ ամուսնութիւն :

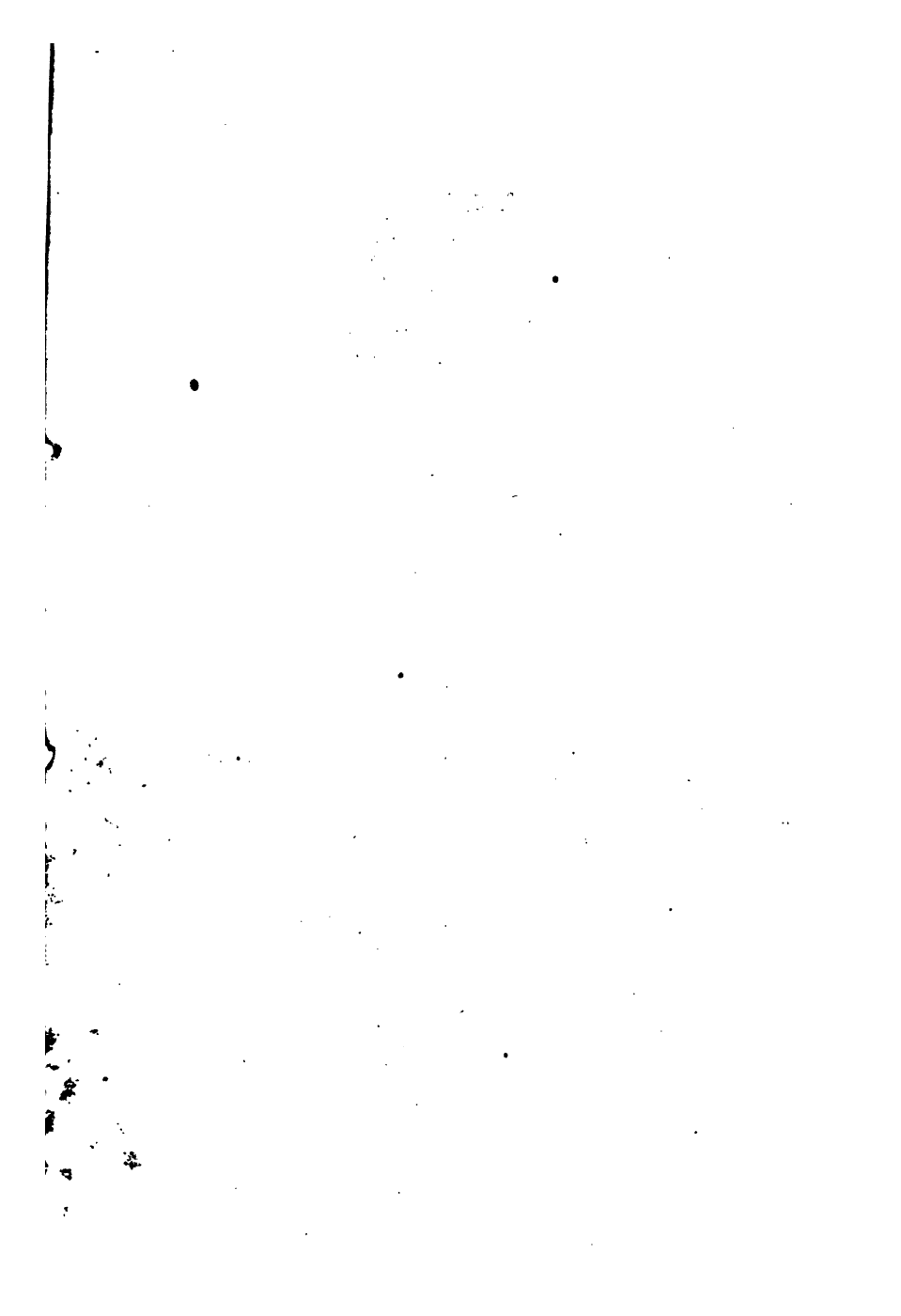
Կան այնպիսիներ ալ որք իւրեանց առնական զօրութիւնը գիճութեան պատճառաւ դեռ երիտասարդական հասակի մէջ կորսնցուցած, կենդանական յատկութիւնը բոլորովին կործանած այս վիճակի մէջ կելլեն դեռատի աղջկան մը հետ կ'ամուսնանան. խեղճ կիներ կը տեսնէ որ ընութեան պարգեւած ամենէն մեծ երջանկութիւնը իր երիտասարդ ամուսինը չէ կարող մատակարարել կ'սկսի սառն կերպիւ նայիլ անոր. անմեղ կնոջ արդարացի ատելութիւնը կ'սկսի դէպ ի իւր ամուսինը : Իրաց այս վիճակի մէջ կիներ երբէք յանցաւոր եւ մեղադրելի չէ, նա կատարեալ իրաւունք ունի բողոքելու :

Չուգաւորելու անկարողութիւնը առ հասարակ էրիկ մարդոց կը վերաբերի. կանայք զերծ են այ

պատասխանատուութենէ, զուգաւորութեան մեծ պաշտօնը էրիկ մարդոց վրայ է, եթէ նա անկարող է, ուրեմն, ինչ երջանկութիւն կրնայ վայելել մարդկային ընկերութեան մէջ: Երբ սոյն կացութեան ենթակայ կը լինի մարդ, նա ատելի է միշտ վասնզի ոչ ոք մեղաւոր է այդ մասին, ինքն է միայն պատասխանատու, վասն զի ինքը իր ձեռքովը զրկած է իր անձը աշխարհին ամենամեծ մէկ երջանկութենէ: Շատ ատեն սերմնահոսութիւնը կը պատահի որ միզելու ատեն միզին հետ դուրս կելլէ սերմը, սորա պատճառը սերմը անօթին մէջ չիկրնալով կենալ, կը դառնայ փամփուշտն եւ անկից կը հոսի, եթէ սոյն խտի ենթարկեալ անձի մը միզին վերջին կաթիլները վերլուծուի (Analyse) պիտի դտնենք անոր մէջ սերմնական հիւթը, ասի սերմնահոսութեան ամենէն գէշ տեսակն է որուն դարմանը դժուարին է եւ մարդ տարիներով կը տառապի: Ուրեմն դեռահաս պատանիք եւ երիտասարդք պարտին ինկատի առնուլ սոյն կենսական խնդիրն. պէտք է զգուշանալ ամէն ժամ եւ ամէն վայրկեան. վերջին զղջումը անօգուտ կը լինի, շատ անգամ մեծամեծ չարեաց եւ աղետից պատճառ կը լինին, մարդ յուսահատելով իր կեանքէն թերեւս անձնասպան ալ կարող է լինել: Անօթխածութեան օրէնքը եղծել՝ Աստուծոյ դէմ մեղանշել է, բացի օրինական ամուսնութենէ ուրիշ որ եւ էլ կերպիւ ցանկական կիրք յագեցնելը փաստակար է. այս առթիւ թէ բնութիւնն եւ թէ կրօնքը խտիւ կարգիլէն մեզ զայն ի դործ դնելէ,

Մինչեւ իսկ քնոյ մէջ եղած սերմնահոսումը պիղծ
կը համարուի, մարդկային կենաց ծիրն համարուող
եւ պաշտօն ունեցող այն կենսական հիւթը չարա-
չար սպառել եւ ոչնչացնելը սրբապղծութիւն է,
սերմհեղուկի կորուստը մարմնոյ եւ մտաց մեծ
մասի կորուստն կը համարուի, ուրեմն պարտիմք
զգուշութեամբ պահել զայն. թէ գիճութենէ եւ
թէ սերմնահոսութենէ տառապող երիտասարդը
թող չի կարծէ որ փնասէ զերծ կը մնայ, վաղ
կամ անազան նա պիտի գտնէ իւր պատիժը, կան
չատեր ալ որ իւրեանց մողութիւնը մարդկային
ընկերութենէ ծածուկ պահելու նպատակաւ մին-
չեւ իսկ իւրեանց մտերմին չեն յայտներ այդպիսի
հիւանդութեան մը ենթակայ լինելին, բայց ատով
աւելի կը տկարանան, աւելի վտանգի կենթար-
կուին, որքան ժամանակ գաղտնի մնայ, այնքան
սարսափելի կը լինի սորա հետեւանքներն, այս
բոլոր փնասները երբ աչքի առաջ ունենամք եւ
դարձեալ շարունակուի, այն ատեն յաւիտենական
անէծքի տակ կը մնամք եւ կարծեմ ասի մեղան-
չական եւ ամօթալի է մարդկային սեռի համար,
ո՞վ որ ամօթխածութեան եւ պարկեշտութեան
ազնիւ զգացումները իր սրտին մէջ կը կրէ պէտք
է հեռանայ սոյն ապականութենէ. եթէ չի փա-
փաքիր իւր սիրտն ու հոգին պղծէ ու թունաւորէ,
չափազանց յիմար է այն անձը որ վայրկենական
հեշտութեան մը համար իւր անգին կեանքը վրայ
կուտայ: — Խորշեցէք երիտասարդներ: —

Առաջին աստիճանի սիֆիլիզով վարակեալն
(Syphilis Primitive)

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՓՐՈԴԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՌՓԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

ՍԻՖԻԼԻՁ (Syphilis)

Ապօրինի զուգաւորութիւններէ յառաջ եկած հիւանդութեանց ամենասոսկալին է Սիֆիլիզն (Փաղղիական ախտ) (Ֆրէնկի) սորա գլխաւոր պատճառներն են. առձող մարդու մը վարակուած կընող հետ զուգաւորուիլը. եւ կամ վարակուած անձի մը առողջ կնոջ մերձենալը, շատ անգամ ալ մարդ կրնայ վարակուիլ զուգաւորութեան տարբեր կերպով, այսինքն զիրար համբուրելով, մէկ տեղ բնակիլ, ճաշել մի եւ նոյն ամաններէ, վարակեալք գաւաթէն ջուր խմել, եւն. եւն. սոքա փոխանցական միջոցներ են, բաւական է որ վիրուս Սիֆիլիթիք (Virus Syphiitique) ըսուած թունաւոր ժահրը՝ առողջ մարդու մը փոխանցուելով անոր արեան խառնուի եւ այդ վարակեալ արիւնը շրջան մ'ընէ անոր մարմնոյն մէջ, ահա կունենամք Սիֆիլիզէ ախտացեալ թշուառ մը: Սիֆիլիզ բառի նկատմամբ շատ եւ իրարմէ տարբեր կարծիքներ կան բժշկական աշխարհի մէջ, ոմանք Յունական բառ մ'է կըսեն, իսկ շատերն ալ Լատիններէն (sus, սուս) (խոզ) բառէն առ-

նուած կը կարծեն, շատեր ալ կը սիրեն հաւատալ թէ շատ հին ժամանակները առաջին անգամ հովիւները տուած են Սիֆիլիզ անունը, երբ արեւապաշտութեան ժամանակ որոնք որ Արեւու պէտք եղած յարգանքները չէին տար սոյն ախտով կը պատժուին եղեր, դնելով յանցաւորը Սիֆիլիզով վարակուած անձի մը քով, որպէս զի նա ալ վարակուի եւ իւր պատիժը կրած լինի: Մարդկային սեռը իր երիտասարդական թարմութեան ժամանակ ենթակայ կը լինի սոյն ախտին, Սիֆիլիզը վարակելով զերիտասարդն նախ անոր ամբողջ մարմինը կը ծածկուի թունաւոր վերքերով, յետոյ քթին ոսկորը եւ աճառը փտտելով կանհետանայ բերնին առաստաղը կը ծակծկի, երիտասարդի գեղեցիկ դէմքը տգեղանալով կատարեալ հրեշային դէմքի մը կը փոխուի, կոկորդը վերքերով կը պաշարուի, ձայնը կը մարի եւ խօսելու անկարող վիճակի ենթարկուելով իւր ամբողջ մարմնոյ կեանքը կանհետանայ իսպառ, եւ կը դառնայ հալու մաշ մի էակ, անտանելի ցաւեր կզգայ, մանաւանդ գիշերները երբ անկողին կը մտնէ իւր օրուան ցաւերէն հանգստանալու եւ մի քիչ շունչ առնելու համար, ահա այսպէս կը տանջուի գիշեր ու ցերեկ անընդհատ. «Սիֆիլիզը մարդուս կեանքը կը թունաւորէ» կըսէ Գուֆէլանտ, երիտասարդաց Աստղեան ունեցած ցանկութիւնն եւ իւր սիրային արշաւանաց հետեւանքն ու վարձատրութիւնն է, դովաւ երիտասարդը վտանգի կենթարկէ իր կեանքի ապագայն եւ անդարմանելի կորստեան վիհը կը գլորի:

Տուփական ակտիւ վարակեալ ծնողք իւրեանց անմեղ եւ սիրասուն զաւակաց ժառանգ կը թողուն այդ անիծեալ հիւանդութիւնը, եւ ատոր փոխարէն ծնողք իրենց բաժին կունենան նոցա յաւիտենական անէծքը. որչափ որ ողջ մնան անկարելի է որ իւրեանց խիղճը չի տանջէ զիրենք:

Երբ Սիֆիլիզը մուտք կը գտնէ ընտանիքի մը մէջ եւ կը վարակէ անդամներէն մին, պէտք է գիտնալ որ ալ եւս այդ ընտանիքի կեանքը ապականուած է, անհրաժեշտ պէտք կզգացուի հեռացնել այդ վարակուած անդամը, բաժնել այրը իւր կնոջմէն, քոյրը իր եղբորմէն եւ զաւակը ծնողքէն, վասն զի նա ալ եւս ընտանեկան անդամ լինելու, ընկերական կեանք վարելու արժանի չէ:

Կան այնպիսի վայրկենական ուրախութիւններ, ցանկութիւններ զոր շատ անգամ յաւիտենական թշուառութեան կը դատապարտեն զմարդ, նա ալ եւս պարտաւորեալ է մինչեւ իր գերեզմանի գուռը անընդհատ չարչարուիլ ու տանջուիլ:

Շատ հին ատեններու ժամանակակից զըրագետներ եւ պատմաբաններ կը յիշատակեն թէ՛ տուփական ակտը այն ատեն ալ գոյութիւն ունէր: Չինաց պատմագէտներ ալ Գաղղիական ակտի նըկատմամբ բաւական ապացուցական գրութիւններ ունին, Սուրբ գրոց մէջ ալ յիշատակուած է այդ ակտի համար, թեպէտ ո՛չ անուամբ. (Ղուկ. ԺԳ. ԳԼ. հմբ. Բ.) Աստուածաշունչէն կը տեղեկանամք թէ՛ հրեայք վարակեալ են եղեր տեսակ մը վերքերով:

Սոյն ախտէն վարակեալք ընդհանրապէս անթլիաւտ եւ ամեն օր լուացուելու սովորութիւն չունեցող ժողովուրդք են. Մովսէս ամեն անգամ ուշագրութիւն կընէր որ անթլիաւտ եւ անմաքուր հրեայ չի մնայ, եւ խստիւ արգելք դրաւ որ անթլիաւտ եւ անմաքուր ազգաց հետ ամուսնական յարաբերութիւններ չունենայ Իսրայելի ազգը:

Իպոկրատ եւ կալէն ծննդական գործարանաց վերքերու վրայ կը խօսին: Յոյն, Ափրիկեցի բռժիչէք նաեւ կը հաստատեն սոյն հիւանդութիւնը, Հին Հռովմայեցւոց ժամանակակից գրագէտ բռժիչկներէն Սելց կը նկարագրէ թէ՛ երբ մէկը Ափրոդիտական հիւանդութեամբ վարակուած է եւ իւր իգական կամ արական անդամին վրայ վերք մ'ունենայ, ամօթ կը համարէ եղեր յայտնել ուրիշի մը եւ կամ ցոյց տալ:

Ժամանակաւ Եւրոպացիք շատ հետազօտութիւններ ըրին ճշդիւ իմանալու համար թէ ուսկից ծագում առած է սոյն ախտը. եւ հետաքրքիր էին հասկնալ թէ արդեօք Սիֆիլիզը հին Ամերիկացւոց մէջ ալ կը տիրէր:

Պռագիւռ անուն Սարկաւազը իր Մեքսիկայի պատմութեան մէջ հետեւեալ տողերը կը յիշատակէ տափական ախտի մասին, «Քրիստափոր Քոլումպ դեռ չէր գտած Ամերիկան երբ բնիկ վայրենեաց մէջ կը տիրէր Սիֆիլիզը Եւրոպացիք կը կարծէին թէ Գօլումպոսի ընկերները, այսինքն՝ նաւաստիները Ամերիկայէն բերին այդ՝ ախտը, եւ ասոր ճշմարտութիւն լինելուն կատարեալ համո-

զում գոյացուցած կըսէին . ւերանի թէ Քրիստա-
փոր Քոլումպ չի գտնէր Ամերիկան , որով մեր եր-
կիրը այդ ախտի վարակումէն զերծ պիտի մնար :
Իսկ եթէ Ամերիկայի բնիկները դառնալով հար-
ցնեն Եւրոպացւոց թէ ՎՄենք ուսկից վարակուե-
ցանք , ասոր ինչ պատասխան ունին տալու : Ըստ
վկայութեան Պուզիւռ Սարկաւազի Ամերիկայի
վայրենիք բոլորովին զերծ եւ մաքուր էին այդ
ախտէ , եւ երբ Քրիստափոր Քոլումպ այդ երկրի
վերայ ոտք դրաւ , քիչ ժամանակէն սկսաւ երեւան
գալ Սիֆիլիզը բնիկ ժողովուրդեան մէջ :

Եթէ Գաղղիական ախտը միջին դարու ժա-
մանակներն ալ գոյութիւն ունէր շատ հաւանական
է որ բորստութեան հետ խառնելեփանդական
բորստութիւն , (Elephantiasis) խառնուրդ մը պի-
տի լինէր , վասն զի տասն եւ չորս երրորդ դարու
վերջերը սկսաւ խօսուիլ Սիֆիլիզի վրայ , ճշմարիտ
ապացոյց մը ի ձեռն ունենալու համար հետեւեալ
պատմական դէպքը յառաջ կը բերեմք : 1492 թու-
ականին Ֆուանսացւոց Նարոյիթաններու դէմ ըրած
արշաւանաց ժամանակ , հարաւային Իտալիոյ մէջ
առաջին անգամ լինելով բժշկաց ուշադրութիւնը
դրաւեց , եւ սկսան հրապարակել թէ նոր ախտ
մ'երեւան ելած է , որուն բնութիւնը եւ նմանու-
թիւնը խոշոր ծաղկախտի կը նմանէր . Իտալացիք
սկսան կծու ակնարկութիւններ ընել Ֆուանսացւոց
առարկելով թէ նոքա պատճառ եղած են տըռ-
փախտի տարածման , եւ յիրաւի ալ իրաւունք ու-
նէին ըսելու , վասն զի Ֆուանսացւոց Իտալիոյ հողի

վրայ ոտք դնելէ առաջ երբէք չէր պատահած այդպիսի դէպք մը, նոյն ատեն . Իտալացի բժիշկք այդ նոր հիւանդութեան «Ֆուսանսական պատուանուէր տուին, եւ այսօր ամէն ազգ նոյն անուամբ կը յորջորջեն : Իտալիոյ վարակմանէ վերջ որ շատ ժամանակ չանցաւ, Սիֆիլիզը յայտնուեցաւ ի Գերմանիա, Տալմացիա եւ ամբողջ Մակեդոնիա, սոյն երկրաց ժողովուրդի ամեն դասակարգի եւ ամեն խաւերու մէջ սկսաւ հետզհետէ երեւան գալ, սաստիկ կերպիւ ճարակելով բազմաթիւ ընտանիքներ, ի Գերմանիա ազնուական դասակարգի պատկանող քսան հոգիէ բաղկացեալ ընտանիք մը ամբողջութեամբ վարակուեցան քիչ ժամանակի մէջ, այն տեղ ալ բժիշկները լուրջ ուշադրութեան առին եւ ազդարարեցին ժողովրդեան որ զգոյշ կենան, բժշկական քննութենէ վերջ խորհրդակցութեամբ եկան այն եզրակացութեան թէ նոր ծագած հիւանդութիւնը փոխանցիկ է եւ միանգամայն վտանգաւոր :

Տասն եւ հինգերորդ դարու սկիզբները Մօրաւիոյ Պրիւն քաղաքը հաւաքուած էին շրջակայ գիւղօրէից բազմաթիւ բնակիչք Համբարձման տօնի առթիւ, նոյն ժամանակները թէ քաղաքացւոց եւ թէ գիւղացւոց մէջ սովորութիւն կար կոտորով (Պուլսուզ) արիւն քաշել, եւ լուացուիլ բաղնեաց մէջ, նոյն օրը որքան մարդիկ որ երկսեռէ արիւն առնել տուած էին 15 20 օր վերջ ամենուն ալ մարմնոյ վրայ ծաղկախտի նման վերքեր երեւան էլած էին, եւ գիշերները սաստիկ ցաւ կըզգային

ուկորներնուն մէջ: Սոքա դիմելով բժշկաց դարմանի սնդիկի սպեղանիով (Onguent Mercurielle) շփեցին իւրեանց մարմնոյ մի քանի կողմերը եւ քիչ ժամանակի մէջ գիշերային ցաւերէ եւ վերքերէ ազատելով դարմանուեցան: Սոքա վարակուած էին արիւն առնող վարպետի գործածած կոտորներէն, զոր նախապէս գործածած էր Սիֆիլիզէ վարակուած անձի մը վրայ:

Սա եւս անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է թէ՛ Սիֆիլիզը տասն եւ եօթերորդ տարիէ ի վեր իր զօրութիւնը տկարացած է, իւր ծագման ժամանակէն հետզհետէ Վիրուսը այսինքն թունաւոր ժահրը մարդկային սեռի վրայ իր ներգործութիւնը եւ սաստկութիւնը տկարացած է շնորհիւ առողջարանական օրինաց եւ բժշկաց դարմաններու:

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ՄԻՑԻԼԻՁԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր աշխարհիս բոլոր կողմերը տարածուած է Սիֆիլիզը իբրեւ սովորական եւ աննշան մի հիւանդութիւն, աշխարհիս որ անկիւնն ալ զքոտուիս անդ պիտի աեսնես հիւանդանոցաց արձանագրութեանց մէջ Գաղղիական ախտի ամեն տե-

ասկները : Աւրոպիոյ մի քանի գլխաւոր գաղաքաց
մէջ պիտի գտնես աւելի նուազ վարակեալներ ,
իսկ կան այնպիսի երկիրներ որ սաստիկ կերպիւ
յառաջացած է , կան նաեւ վայրեր որ շատ նուազ
են : Պայթիկ եւ Հիւսիւսային ծովու եզերքները
Իռլանտական կղզեաց մէջ շատ աննշան էր Սիֆի-
լիզը , իսկ երբ սկսան Ֆուանսական եւ Հոլանտա-
կան նաւեր այդ կողմեր շրջագայիլ վարակումը աւ
աւելի եղաւ , եւ ասոր պատճառը նոյն տեղի ժո-
ղովրդոց օտարներու հետ յարաբերութիւն ունե-
նալը եղաւ : Տօգթոր Ռոպէրթ սոյն յարաբերութեանց
պատճառաւ Սիֆիլիզի եւ զանազան Ափրոդիտա-
կան հիւանդութեանց աւելնալը կը տեղեկագրէ :

Նորվեկիոյ մէջ աւելի նուազ է սոյն ախտը :
Քրօֆտօւէն Տօգթ . Պօէք իւր վկճակագրական
տեղեկագրոյ մէջ ցոյց կուտայ թէ Քրիսթինիոյ
ժողովուրդի մէջ շատ վարակեալներ կան Սիֆի-
լիզէ , որոնք աւելի ոսկերաց եւ գլխու ցաւերով
կը տառապին , եւ մեծ մասամբ կը մեռնին :

Ռուսաստանի մէջ եւս Տուխախտը տարածուած
է հիւսիսային Ռուսիոյ բոլոր քաղաքաց ժողովուր-
դի մէջ , իսկ Սիպերիոյ ժողովուրդը սաստիկ կեր-
պիւ վարակուած է սոյն ախտով :

Անգղիոյ պաշտօնական վիճակագրութենէ կը
տեղեկանամք թէ , այն տեղի ժողովուրդն ալ զերծ
չէ վեներական ախտէ , Բրիտանիոյ մէջ 10,000 էն
աւելի հասարակաց կիներ կան , այս պատճառաւ է
որ հիւանդութիւնը առատ կը լինի , այսինքն մէկ
տարւոյ մէջ 1,652,500 , հոգի կը վարակուին Սի-

Քիյիզէ, 1885 թուականին տեղական զօրքերէն 1000 հոգւոյ մէջէն 313 հոգի կը վարակուին :

Ֆրանսաի ծովեզերեայ քաղաքաց մէջ Սիֆի- շիզը աւելի շատ է որչափ որ ոչ ծովեզերեայ քա- ղաքները, իսկ զօրաց մէջ աւելի նուազ են 1889ին 1000 զօրաց մէջէն միայն 75 հոգի վարակուեցան. իսկ 1892 թուականին հազար հոգիէն 62. սոյն հաշուով եթէ բաղդատենք Անգղիական եւ Ֆրան- սական զինւորաց իրարմէ տարբերութիւնը ըսել է 4 անգամէն աւելի սպկաս կը վարակուին Ֆրան- սական զինւորները Անգղիացւոց զինուորներէն, ինչ մեծ տարբերութիւն :

Պեճիոյ, Հոլանտաի. Տանիմարքաի եւ Զուի- ցերիոյ ժողովրդոց 100 ին 7—8 միայն կը վարակ- ուին, իսկ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ժողովուրդք 100 ին 5—6 միայն, սոյն վարակուածներուն մեծ մասը կը կազմեն Կալիցիոյ Հրեաները զոր նըշա- նաւոր են աշխարհիս մէջ իրենց անմաքրութեամբ :

Սպանիոյ եւ Փորթուգալի մէջ շատ նուազ է վէնէրական ախտը, եթէ պատահի այդ ալ շնոր- հիւ գլխմային շուտով կը դարմանուի դեղերու օգ- նութեամբ : Նոյնպէս Իտալիա եւ Յունաստան, իսկ Ռօմանիա, սարսափելի կերպիւ ճարակուած է այդ երկիրը : Գլխաւորաբար Դանուբի ափանց վերայ գտնուած քաղաքացւոց մէջ, այս քաղաքաց մէջ եւս հասարակաց կիներ բազմութիւ են, նա մանաւանդ Պուքրէշ կնոջ մը այցելող անձը առանց Ափրոդիտական հիւանդութեանց մէկ տեսակէն առնելու, չէ կարող մեկնիլ անկից :

Թուրքիա եւս զերծ չէ մնացած սոյն հիւանդ-
ութենէն, Փոքր-Ասիոյ եւ Պաղեստինի մէջ Սիֆի-
լիզը գրեթէ աննշան է. իսկ Վանայ եւ Կարնոյ
գաւառները ըստ բաւականին վարակուած կը հա-
մարուին, գլխաւորաբար Հայք որ անգիտակցաբար
պատճառ եղած են սոյն ախտը արտասահմանի եր-
կիրներէն իւրեանց մարմինը թունաւորելով հայ-
րենիք վերադարձած ատեննին միատեղ տարած
եւ ուրիշներու ալ վարակուելուն պատճառ եղած
են. այժմք գիտնալ որ Հայ պանդուխտ մշակները
մեծ դեր կը կատարեն Սիֆիլիզի փոխադրման եւ
տարածման մասին, նոքա ընդհանրապէս Ռօմա-
նիոյ Սուլինա, Կալաց, Իպրայիլ, Քէօսթէնճէ եւ այլ
քաղաքներու մէջ կաշխատին եւ անպատիւ վայրեր
այցելութիւններ ընելով կ'ախտաւորուին, առանց
արմատական դարմանի, անհոգ եւ անտարբեր կը
վերադառնան իւրեանց ընտանեաց գիրկը, եւ ա-
հա քիչ ժամանակէն սիֆիլիզը երեւան կելլէ անոր
կնոջ, զաւակաց մարմնոյ վրայ, մէկ խօսքով իւր
ամբողջ ընտանիքը Վէնէրական ախտով կը վա-
րակուի: Այս առթիւ Օսմ. բարեխնամ կառավա-
րութիւնը չի զլանար իւր մարդասիրական օգնու-
թիւնները ընել ղէպ ի այդ ախտացեալ թշուառ-
ները, անմիջական կերպիւ բժիշկ, դեղ եւ ամեն
պիտոյք կը հոգայ ժողովուրդի առողջութեան եւ
օգտին համար:

Արարիոյ կողմերը: ո եւ է Աիրողիտական հի-
ւանդութիւն հազուադէպ է. վասն զի օտար ազ-
գայ հետ շատ քիչ անգամ յարաբերութիւն կու-
նենայ ժողովուրդը:

Պալով Օսմանեան զօրաց մէջ սիֆիլիզը կը պատահի 100 ին 2—3, շնորհիւ բժշկաց անխոնջ ապխատութեան մինչեւ իսկ սոյն ախտէ մահուան դէպք 'անգամ' չի պատահիր :

Պարսկաստանի մէջ ալ նուազ է Տուփական հիւանդութիւնը :

Հնդկաց մէջ շատ քիչ ժամանակ է որ յայտնուած է օտար ազգաց հետ յարաբերութիւն ունենալուն պատճառաւ : Ճարտնջիք սիֆիլիզի և Քաղցրութեան կրակ և անուը կուտան :

Ովկիանիոյ մի քանի քաղաքաց մէջ միայն կը տիրէ Տուփասը, ուր Եւրոպացիք կայցելեն եւ յարաբերութիւններ ունին :

Ափրիկէի, Մարոքի եւ Ալճէրիոյ մէջ ժառանգական սիֆիլիզը կը տիրէ : Տօզթոր Տէլօ իւր ուղեւորութեան յիշատակագրոյ մէջ կը նկարագրէ հետեւեալը : — « Չտեսայ նմանք ոչ մի երկրի մէջ մարդկային սեռի այն թշուառութիւնը զոր ենթակայ եղած է Ալճէրիոյ ժողովուրդը : Գլխաւոր քաղաքաց փողոցներու մէջ շրջած ատեն պիտի տեսնես ժառանգական սիֆիլիզի դժբաղդ զոհերը իւր զանազան տեսակներով. փոքրիկ մանուկներ ի ծննդենէ երկու աչքի լոյսէ զրկեալ, տգեղ դէմք, առանց թի, ամբողջ մարմինը վերքերով գոցուած, բերնի շրթունքները փտտած եւ անհետացած ուր միայն սպիտակ ակուաները կերելին, շատեր կաղ, իսկ ոմանք ալ առանց ձեռաց եւ ոտից մատներու. կարեկցութեան եւ գթութեան արժանի են նոքա » :

1844 թուականէն մինչեւ 1861 Եգիպտոսի Աղեքսանդրիոյ քաղաքի հիւանդանոցի մէջ ընդունուած է 8230 հիւանդ, որոց մէջ սիֆիլիզ հիւանդութեամբ վարակեալ 589 հոգի՝ եղած է, եւ ատենցմէ միայն վեց հոգի մեռած: Իսկ սոյն թուականէն յետոյ հետզհետէ վարակեալներու թիւը փոքրանալով այսօր հազիւ հարիւրին մէկ կամ երկուք կարող ես գտնել. որչափ մեծ տարբերութիւն:

Հարաւային Աւիրիկէի ժողովրդեան մէջ ալ կը գտնուին բաւական վարակեալներ, որոնք շատ դիւրաւ կը դարմանուին բարեխառն կլիմայի շնորհիւ:

յԱմերիկայ, Մէքսիկա եւ Բարակուա Եւրոպացի գաղթական ժողովուրդի մէջ աւելի տարածուած է սիֆիլիզը, իսկ բնիկ ժողովուրդը մասամբ գերծկը համարուի սոյն ախտէն: Ամերիկացի բժիշկ մը Տօքթ. Օասթէն կը խօստովանի թէ Գոուտովայի ժողովրդեան կէսէն աւելին գաղղիական ախտով վարակուած է եղեր, այդ երկրի մէջ որ մուրացիկներ կը գտնուի 25,000 հազարէն աւելի բոլորն ալ վարակեալ եւ վնասուած են, այսինքն կոյր, կաղ, խուլ, համր, վերքերով պատած իրենց ամբողջ մարմինը, եւ ըստ տեղային սովորութեան այն անձը որ աղքատ է եւ սիֆիլիզէ վարակուած չէ նա իրաւունք չունի ժողովուրդի մէջ մտնել ուղորմութիւն խնդրելու: Աշխարհիս այն ծովեզերեայ քաղաքները որ վաճառականական յարաբերութիւններ հաստատուած են, զանազան կողմերէ

Նաևեր եւ ճամբորդներ կը հանդիպին, այդ տեղեր
աւելի տարածուած է հիւանդութիւնք:

Հասարակաց կանայք եւս մէկ քաղքէ դէպ ի
միւսը սիֆիլիզը կը փոխադրեն. նոքա սոյն վտան-
գաւոր ախտի տարածման մէջ մեծ դեր կը կա-
տարեն: 1560 թուականին Օրլէանի մէջ բազմա-
թիւ անձինք վարակուեցան հասարակաց կիներէն,
(Femmes Publiques) - բժիշկք ամեն օր հաւաքուե-
լով խորհրդակցութիւններ կընէին. եւ սոյն փո-
խանցիկ հիւանդութեան պատճառները կը խու-
զարկէին, վերջապէս այն եզրակացութեան եկան
թէ՛ պէտք է հասարակաց կիները վանել երկրէն
դուրս, բժիշկք փոխանակ վարակեալ կիները դար-
մանեկու սոյն վճիռը տուին, եւ իւրեանց անմար-
դասէր ու սխալ վարմանց հետեւանքը շատ սար-
սափելի եղաւ. Օռլէանի ընդհանուր կառավարիչ
ժէնէրալ Սթրոցի ճիշդ 300 հասարակաց կիները
մէկ գիշերուան մէջ գետը նետել տալով ամենքն
ալ խեղդուեցան. Սթրոցի կարծեց որ այլ եւս այդ
կարգի կիներ ժողովուրդի մէջ չըպիտի յայտնուին,
եւ ինքը յաջողած պիտի լինի սիֆիլիզի առաջըը
առնուլ. բայց շատ սխալեցաւ նաեւ շարսչար
զղջաց երբ տեսաւ որ յաջորդ տարին հասարակաց
կիներու թիւը 800 եղած էր. դարձեալ շարունա-
կեց իր հալածանքը դէպ ի անպատիւ կանանց,
շատ բռնութիւններ բանեցուց որպէս զի ժողո-
վուրդի իգական սեռը խորշի ու հեռի կենայ հա-
սարակաց կին լինելէ, բայց կիները որչափ կը
հալածուէին եւ այնքան կը շատնային. ամենէն

վերջը ժէնէրալ Սթրոցի իր բռնած ընթացքէն յաղթահարեալ. վերջին հրահանգ մը տուաւ ժողովուրդեան թէ՛ ով որ հասարակաց կին է նա պարտաւորեալ է իր յատուկ տարազը ունենալ, այսինքն եռագոյն շրջագգեստ հագնի. եւ նոյն գոյնով կարմիր դեղին եւ կապոյտ լայն ու երկայն ժապաւէններով գիսակները կապեն, սոյն հրամանի երկրորդ օրը հասարակաց կանաչք Սթրոցիի հրահանգի համեմատ ձեռնարկեցին իրենց համար նշանակուած նորաձեւ տարագի պատրաստութեան, եւ ահա մի քանի օր վերջ առաւօտ մը երկու գեղեցիկ կիներ ձեռք ձեռքի տուած կանցնէին ընդհանուր կառավարիչ ժէնէրալ Սթրոցիի ապարանքի առջեւէն նոյն վայրկենին Սթրոցի կը դտնուէր իր պաշտօնատեղին, եւ իւր կինը ու դեռահաս աղջիկը պատուհանը կեցած կը դիտէին փողոցէն անցնող նոր տարագով զգեստաւորեալ երկու կանանց, առանց գուշակելու եւ գիտնալու թէ այդ հրապուրիչ եռագոյն զգեստը միմիայն անպատիւ կանանց համար յատկապէս որոշեալ է հագնիլ. պատուհանէն հեռանալով մայր եւ աղջիկ դնացին իրենց դերձակուհւոյ եւ մի քանի ժամուան մէջ պատրաստել տուին մէկ մէկ ձեռք շրջագգեստ, երեկոյին Սթրոցի տուն վերադառնալէ առաջ սոքա զգեստաւորեցան սոյն գրաւական տարագով. երբ ժէներալը տուն վերադարձաւ իր դէմը տեսու իւր կինը ու աղջիկը որ հասարակաց կիներու համար իր հնարած յատուկ տարագով զգեստաւորեալ էին. նա բարկացաւ եւ իր կնոջ բացատ-

րեց բոլոր եղելութիւնը անպարկեշտ կանանց առ-
թիւ, այս անգամ նա վճռեց որ այլեւս չի պարապի
անպատիւ դասակարգի պատկանող կանանց խըն-
դիրով, եւ հրաման մը տուաւ որպէս զի արգիլուի
այդ ձեւ տարագըր :

Այսպիսով վերջացաւ Օրլէանի կառավարիչ ժէնէ .
բաւ Սթրոցիի արչաւանքը ընդդէմ հասարակաց
կիներու :

Մինչեւ 1820 թուականը Ռոմաի հասարակաց
կիները պարտաւորեալ էին յատուկ տարագով
չըջագայիլ, որպէս զի կանացի յատուկ ամօթխա-
ժութիւնը զգալով սոյն անբարոյականութենէ յետ
կենային, բայց այդ կարգի կիներ անտարբեր կեր-
պով ժողովուրդի ամեն խաւերուն մէջ կը մտնէին
ու կելլէին առանց ամօթոյ եւ պատկառանքի : Շատ
երկիրներու մէջ հասարակաց կանանց արգելքի
խնդիրը զբաղեցուցած է առողջաբանական ժողով-
ներու անդամները . բայց մինչեւ ցարդ ոչ մի ազգ
յաջողած է իր մէջէն վերցնել զանոնք բոլորովին ,
բայց Եւրոպիոյ այլ եւ այլ կողմերը բարեկարգած
են սոյն խնդիրը . Այսօր Գերմանիոյ մէջ եղած
հասարակաց տուներու դռնէն մտած ատենդ կը
տեսնես պատէն կախուած ահագին սեւ տախտակ
մը որուն վրայ նշանակուած է այն տեղ գտնուող
կանանց անունները եւ մականունը . իւրաքանչիւր
անուան դէմ գրուած է «Առողջ» եւ կամ «վարակ-
ուած» բառերը . որ յատկապէս շաբաթը երկու
անգամ պաշտօնական բժիշկի կողմանէ կիները կը
զննուին, եւ բժիշկը ինքը կը գրէ այդ «Առողջ
կամ հիւանդ» բառերը եւ կստորագրէ :

Ռուսաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ հասարակաց կիները ամեն ամիս իրենց յատուկ տուրքը վճարելով, կառավարութեան կողմանէ մէկ մէկ տետրակ կը տրուի իւրաքանչիւր կանանց, եւ շարաթը երկու անգամ բժիշկը կը զննէ ու այդ տետրակի մէջ կնոջ հիւանդ կամ առողջ լինելը կը նշանակէ. երբ մէկը այցելէ կինը պարտաւորեալ է իր անունը եւ մականունը կրող տետրակը ներկայացնել այցելուին, այդ կարգի կիները կատարեալ իրաւունք ունին փոխադարձաբար այցելուէն պահանջել անոր առողջութեան համար վկայագիր:

Սիֆիլիզը զմարդ վարակելու համար երեք միջոց կայ ըսինք. այսինքն մերձաւորութենէ եւ առանց զուգաւորութեան եւ երրորդը ժառանգական կը լինի, որ առաջնէն եւ երկրորդէն աւելի սարսափելի եւ վտանգաւոր է:

Սոյն ախտը երեք աստիճանի կը բաժնուի. իսկ ոմանք ալ չորսի կը բաժնեն: Առաջին աստիճան կը համարուի այն ատեն երբ ախտը վարակեալէ մը կը փոխանցի կամ կը պատուաստուի բոլորովին առողջ մէկու մը, այսինքն Տոփական թունաւոր ժահրը մարդուս առողջ ու եւ է անդամին դաչելով փոքրիկ պալար մը կը յայտնուի եւ այդ պալարը կը մեծնայ. սոյն պալարը յայտնուած օրէն մինչեւ 35 օր կամ 6 շարաթ հիւանդութիւնը կը համարուի առաջին աստիճան Տոփախիսի (Syphilis primitive): Մենք այժմ թողունք սիֆիլիզը չորս աստիճանի բաժնել եւ սկսինք երկրորդ աստիճանէն համարելով զայն առաջին աստիճանը:

Ա. աստիճան կը համարուի այն՝ երբ մարմնոյ ո եւէ մէկ մասը վարակուելով վէրք մը կամ պալար մը կը յայտնուի :

Բ. աստիճան կը համարուի երբ կոկորդի ցաւ կսկսի ու հիւթային խոյանման ուռեցք մը (ganglion lymphatique) կը յայտնուի ծնօտին վարի երկու կողմերը, եւ քիչ օրէն կ'սկսի մարմնոյն վրայ երեւիլ կարմրագոյն պալարներ որ եթէ բժշկական դարմանը ուշանայ այդ պալարները վէրքի կը փոխուին :

Գ. Աստիճան կը համարուի այն ատեն երբ սոյն վէրքերը շատնալով վարակեալի ամբողջ մարմինը կը գրաւեն, վէրքերը կ'սկսին խորունկնալ ու մեծնալ. եւ միեւնոյն ժամանակ հիւանդութիւնը ներքին գործարանաց ալ կը մլասսէ, ու մլասակար հետքեր կը թողու :

Առաջին աստիճանին յայտնուող պալարը կեղցաւ(1) (chancre) կը կոչուի. շանքը բառը լատիներէն է. cancer (քաղցկեղ) բառէն առնուած. որովհետեւ կեղցաւն ալ քաղցկեղի նման կայլանդակէ մարմնոյն առողջ մասը ուր որ կը յայտնուի :

Երկու տեսակ կեղցաւ կայ, առաջինը անզօր եւ կակուղ շանքն է (chancre mou). իսկ երկրորդը կարծր շանքը (chancre induré) եւ կամ սիֆիլիսիական կեղցաւ. սոյն երկու տեսակ շանքերընէր մինչ քիչ ժամանակներ առաջ իրարմէ չ'էր զանազանուէր, եւ ով որ ենթակայ կը լինէր ան-

(1) Կեղցաւը փրոտակէղ ալ կը կոչուի եւ միեւնոյն նշանակութիւնն ունի :

միջապէս վճիռ կը տրուէր թէ Գաղղիական ախտ է, բայց շնորհիւ Տօզթոր Ռիքօրտի նա ցոյց տուած է սոյն երկու տեսակ շանքրըններու իրարմէ տարբերելու նշանները, այսինքն մին կակուղ, իսկ միւսը կարծր կը լինի. շատեր ալ մինչեւ հիմայ կը կարծեն ու կը պնդեն թէ այդ երկու տեսակ պաշարներու թունաւոր ժահրը (virus) միեւնոյնն են. սաի բողբոջին սխալ կարծիք է:

Մարդս իւր մարմնոյն ամեն կողմը կրնայ ափրոտակեղի պաշարներ ունենալ, բայց առհասարակ արանց եւ կամ կանանց ծննդական գործարանաց վերայ կը պատահի վասն զի այդ անդամոց մորթը նուրբ եւ բարակ է, եւ այդ պատճառաւ է որ սիֆիլիզի ժահրը այդ նուրբ մորթէն ներս մտնելով արեան կը խառնուի եւ կը վարակէ զմարդ: Կակուղ շանքրը ամեն անգամ մարմնոյ թոյլ եւ կակուղ մասին վրայ կը յայտնուի, եւ նոյն տեղը մնալով ուրիշ կողմ չի փոխադրուիր. իսկ կարծր շանքրը ամբողջ մարմինը կը ճարակէ մեծամեծ փլասներ պատճառելով: Կակուղ շանքրը առհասարակ գուգաւորութենէ յառաջ կուգայ եւ կսկսի հետեւեալ կերպով. եթէ կինը ունի իր ծննդական գործարանաց վրայ շանքրի վէրքը, արական սեռի մ'ըճաւորութենէն Չ⁴ ժամէն սկսեալ առ առաւելն Յ-4 օրէն արական անդամի վրայ պիտի յայտնուի կարմրութիւն մը, նախ այն կարմրութեան յայտնուած օրը կսկսի անհանգիստ կերպիւ քերուիլ որոյ շուրջը բորբոքում մը յառաջ կուգայ, երկրորդ օրը այդ կարմրութիւնը կը փոխուի եւ կը տես-

նուի պալար մը որուն արմատը արիւնալի է: Եր-
րորդ օրը սոյն պալարի վերայ կը յայտնուի փոքրիկ
ուռեցք մը եւ իր մէջ ջրային պղտոր հիւթ մը
(sérosité louche), չորրորդ օրը սոյն ջրային հիւթը
կը լինի շարաւ (suppuration), հինգերորդ օրը
շարաւային ուռեցքը կը պայթի եւ կարծր հեղուկը
կը վազէ, եւ վեցերորդ օրը պալարը վերքի ձեւ
կ'ստանայ ու հետզհետէ կը մեծնայ, կը խորունկ-
նայ եւ կը լայննայ, վէրքը մոխրագոյն կը լինի:

Կակուղ շանքրը երեք շրջան ունի.

Ա. շրջան. Հիւանդութեան յառաջանալը.

Բ. շրջան. Ուր որ հասած է անդ կը կենայ. եւ

Գ. շրջանը. Դարմանման եւ ապաքինման
շրջան կը կոչուի:

Առաջին շրջանը կսկսի երբ պալարը կը հասուն-
նայ, կը պայթի ու խորունկնալով վէրք կը լինի,
իւրումն առաջին եօթնեկի. վէրքի մեծութիւնը կը
կը կրկնապատկի, երբեմն ալ կը պատահի նոյն
մեծութեամբ մնալ:

Երկրորդ շրջանի մէջ վէրքը ոչ կը մեծնայ եւ
ոչ ալ կը պզտիկնայ, սոյն անսփոփոխ վիճակի մէջ
կը մնայ ամբողջ 2-3 եօթնեակ:

Երրորդ շրջանի մէջ վէրքը կսկսի կարմրիլ. շա-
րաւ ալ եւս չի տեսնուիր վէրքի վրայ կը մաքրուի
ու կսպիւնանայ. (cicatriser) սովորական վէրքերու
նման:

Շանքրի շարաւը ուրիշ պարզ վէրքերու շարաւէն
ո եւ է Փիլիքական տարբերութիւն մը չունի,
աջի այն յատկութենէն ու ազդեցութենէն որ

մարդ կրնայ շանքրի շարաւով պատուաստուիլ եւ ունենալ նոր շանքր մը :

Պէտք է գիտնալ նաեւ թէ պարզ շանքրէ վարակուած մը այնչափ ցաւ չի զգար , կարծր շանքր ունեցողք մեծ ցաւ եւ անհանգստութիւն կզգան :

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՐՈՐԴ

ՎԷՆԵՐԱԿԱՆ ԿՈՐԻՋ (Bubon Vénèrique)

(Խոլէրաւնիք)

Կորիզ (խոլարճը) ըսուած հիւանդութիւնը պէտք է համարել կակուղ եւ կարծր շանքրերու հետեւանքը , կորիզը ընդհանրապէս մարդու երանքի (քասըք) երկու կողմերն կելլէ , այնպիսի վնասակար հիւանդութիւն մ'է որ մարդ ամիսներով գերի կը լինի անկողնոյ եւ կը մնայ երկար ատեն կաշկանդուած մինչեւ որ բոլորովին դարմանուի :

Ոմանք կը կարծեն թէ բժշկական դեղեր գործածելէ առաջ կուգայ կորիզը . ասի բացարձակ ժողովրդական նախապաշարմունք է եւ բոլորովին սխալ կարծիք , սորա պատճառը անմաքրութիւնն

է, երբ մէկը իր արական անդամի վրայ ունեցած շանքը մաքուր չի պահեր անպատճառ կորիզ հիւանդութեան ենթակայ պիտի լինի, ասի հաստատելու համար հետեւեալ ճշմարիտ ապացոյցը ունինք, ինչպէս որ առողջ անձ մը վարակեալ կնոջ մը հետ կը զուգաւորուի եւ քիչ օր վերջ ինքն ալ կը վարակուի. նոյնպէս ալ իր արական անդամի վրայ ունեցած սիֆիլիսիքական վէրքի շարաւը իւր մարմնոյ առողջ մասին դաշելով կը պատուաստուի (Inoculation), ինչպէս որ ըսինք կակուղ շանքը կարծրէն մեծ տարբերութիւն ունի, առաջինը այնչափ փոխանցական յատկութիւն չունի որչափ որ վերջինը: Եթէ Գաղղիական ախտի այսինքն կարծր շանքի շարաւը առնունք եւ ծաղկախտի շարաւի նման առողջ մէկը պատուաստենք. մի քանի շաբաթ վերջը անպատճառ պիտի տեսնուի պատուաստեալի մարմնոյ վրայ Սիֆիլիզի երկրորդ աստիճանի ախտանշանները որով քիչ ժամանակէն ալ պիտի ունենայ երրորդ աստիճան Սիֆիլիզ:

Եւ այսպէս կորիզէ վազած շարաւը կը պատուաստէ իւր մարմնոյն առողջ մէկ մասը:

Երբ մարդ կարծր շանքը ունենայ 8—10 օր վերջ երանքի երկու կողմերը հիւթային (Lymphatique) ուռեցքներ պիտի յայտնուին, երբ մատներով շօշափուի այդ ուռեցքները կարծես թէ մատներուդ ներքեւ կաղին մ'ունիս ու կը գլտորես մատներով:

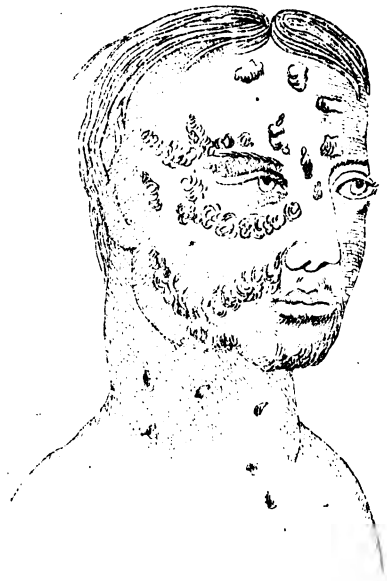
Սոյն հիւթային ուռեցքները շատ անգամ առանց թարախանալու կանհետանան դարմանի մի-

Յոցաւ : Շանքրէ վարակուող անձը ինչ սեռի ալ որ պատկանի պէպք է զգուշանայ շատ քալելէ , ծանր աշխատութենէ եւայլն :

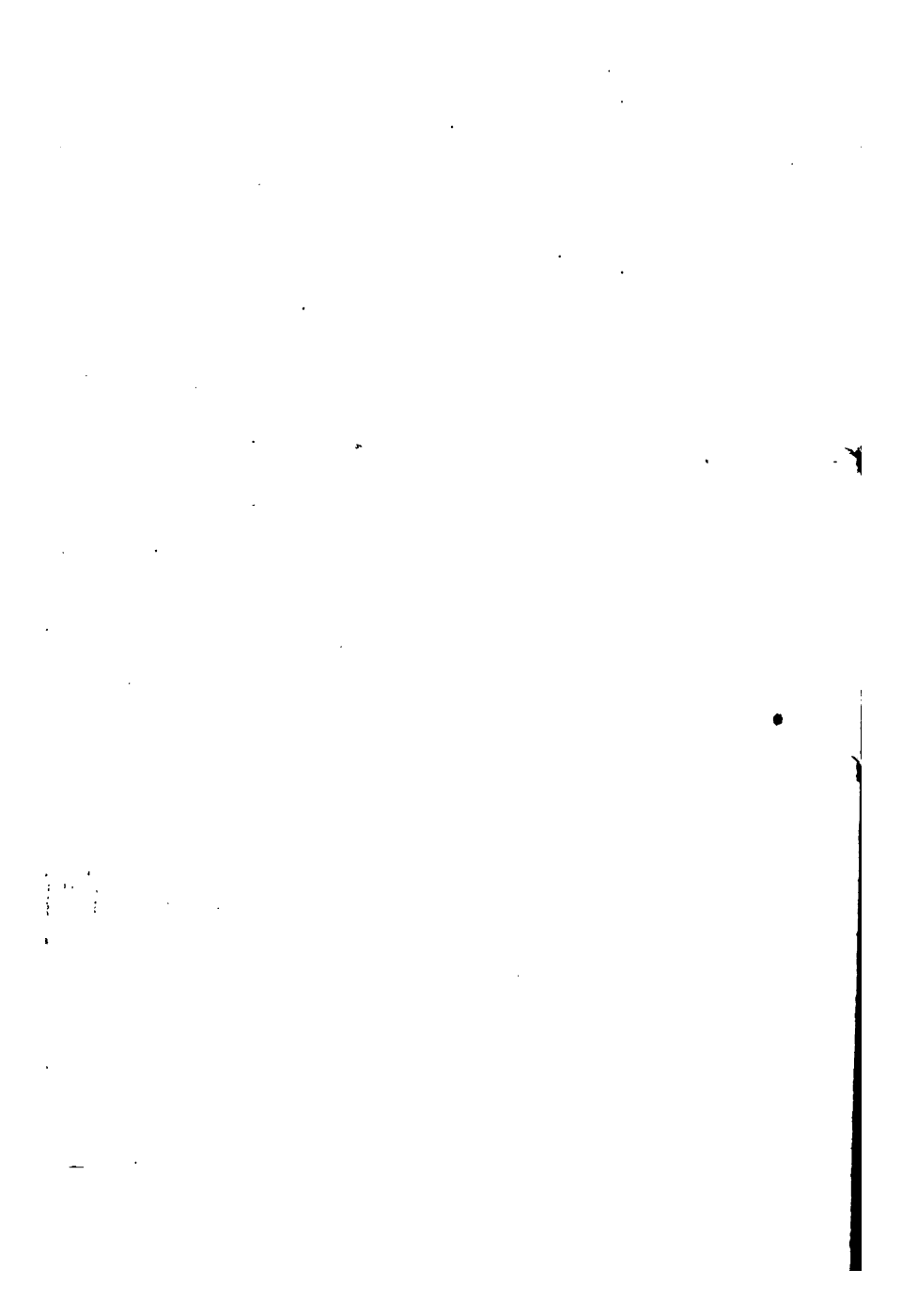
ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՐՈՐԴ

ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿ ՇԱՆՔՐԵՐՈՒ ԻՐԱՐՄԷ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու տեսակ շանքրերը իրարմէ զանազանելու եւ ճանաչելու համար կրնայ հետեւեալ փորձով իմանալ թէ իւր ունեցած շանքրը որ տեսակէն է . պալարի շարաւէն ասեղով մ'առնուլ եւ իւր մարմնոյն մէկ կողմը . օրինակի համար սրունդին կամ բազկին վրայ սոյն ասեղով պատուաստել . եթէ իր ունեցած շանքրը կակուղ տեսակէն է մի քանի օր վերջ պիտի յայտնուի նոյն տեղը փոքրիկ մի պալար, իսկ եթէ ոչինչ չը յայտնուի ասի ապացոյց մ'է որ իւր ունեցած հիւանդութիւնը Գաղղիական է . վասն զի արդէն իւր ամբողջ մարմինը վարակուած է սիֆիլիզով : Շատ տեղեր սոյն փորձը կը կատարեն : Ըստ ոմանց վնասակար կը համարուի . վասն զի մէկի փոխարէն երկու վէրք պիտի ունենայ :

Երկրորդ աստիճան սիֆիլիզով վարակեալ
(Syphilis Secundaræ)

Երբեմն պատահած է որ կակուղ շանքը սիֆիլիզի նշաններ ցոյց տայ, շատեր չընդունելով կըսեն թէ կարծր շանքը կակուղ շանքըն չիկարենալով զանազանել սոյն կարծիքը կը յայտնեն, բայց մենք հաստատապէս կը հաւատանք թէ մարդ մը կրնայ վարակուիլ երկու տեսակ շանքրով (Chancre Mixte) մէկէն ի մէկ. եւ անմիջապէս վարակեալի վրայ կը տեսնուի սիֆիլիզի երկրորդ աստիճանի ախտանշանները: Իսկ ոմանք ալ կուզեն հաւատալ թէ կարծր շանքը վարակեալի մը վրայ Սիֆիլիքիական նշաններ չեն երեւիր, ասի բոլորովին անընդունելի է, այդպիսի պարագայի մէջ կրնայ մարդ խաբուիլ կակուղ շանքը կարծր տեսակը ճանաչելով, սաստիկ կերպիւ կը բորբոքի եւ այդ բորբոքումէն յառաջ կուգավ կարծրութիւն մը. եւ ահա այս է որ առիթ կուտայ մարդոց զանազան կարծիքներ յայտնելու:

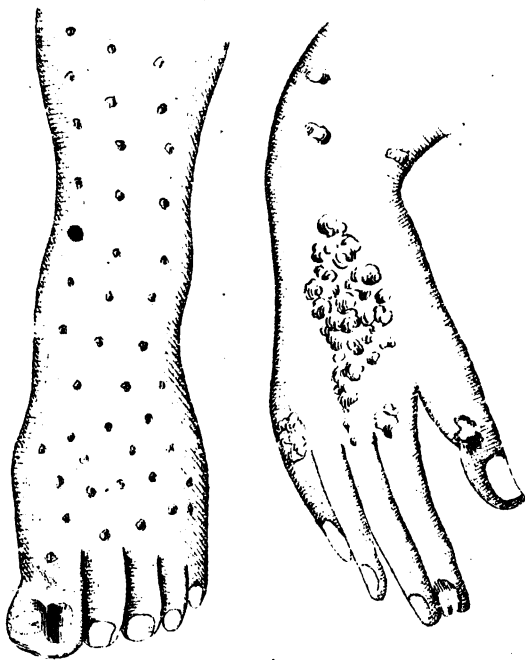
Առ հասարակ կարծր շանքը մէկ տեղ մը կը յայտնուի. իսկ եթէ մի քանի տեղ ելլէ այդ կը լինի ամէնքը մէկ. եւ ոչ թէ կակուղ շանքրի նման աստիճանաբար:

Կարծր շանքը, եւ Տուփախտի ժահրը էրիկ մարդոց արական անդամի ծայր մաշկի (Prépuce) ներքին եւ արտաքին կողմը կը յայտնուի սովորաբար, իսկ կանանց իգամուտքի ներքին շրթանց վրայ կը լինի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆ ՏՌՓԱԽՏԻ (Syphilis Secondaire). — Երբ Տուփախտի երկրորդ աստիճանի յատուկ ախտանշանները կը տեսնուի վա-

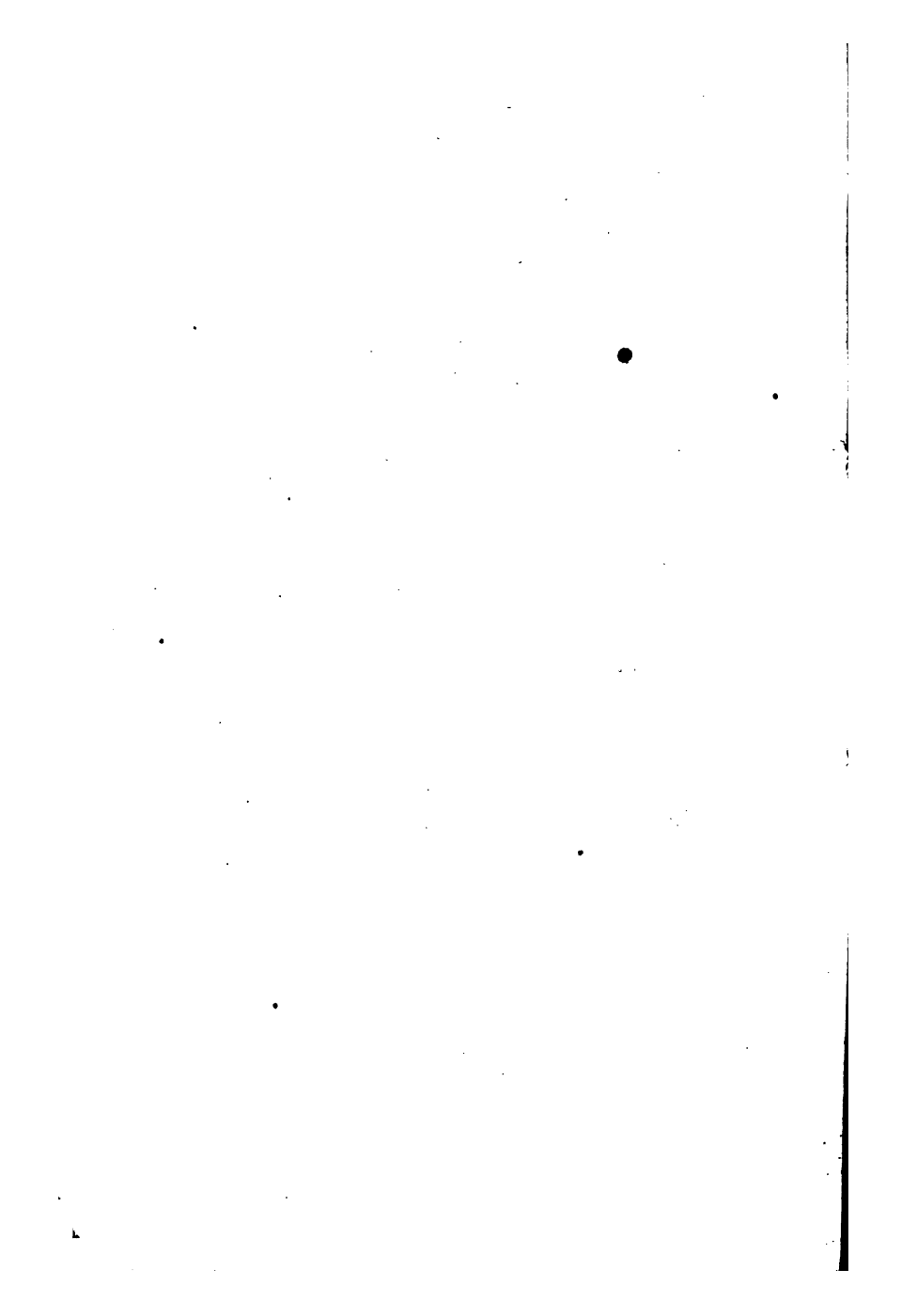
րակեալին վրայ, ալ հիւանդութիւնը իր կատարելութեան հասած կը համարուի. ակտաւորեալի վիճակը դառն կը լինի, հետզհետէ եւ ամենայն արագութեամբ կը յառաջանայ հիւանդութիւնը. ամբողջ մարմինը, արիւնը ու ներքին գործարանները թունաւորուելով իր կեանքը վտանգի մէջ կը գտնուի, այսինքն սաստիկ կը նիհարնայ, դէմքը կը դեղնի եւ կմախքի նման կը չորնայ, ձեռաց եւ ոտից ոսկորները կը ցաւին, որոց սաստկութենէն չէ կարող քնանալ, կոկորդին եւ երանքին երկու կողմերը հիւթային ուռեցքները կըսկսին, մինչեւ 40 աստիճան ջերմութիւն, ամբողջ մարմնոյն վրայ փոքրիկ պալարներ եւ վէրքեր կը յայտնուին, սոյն վէրքերուն սիֆիլիս (Syphilide) անունը կը տրուի, եւ երկու աստիճան ունի, սասիկ (Aiguë) ու հիւնցած (Chronique) Սիֆիլիսի (Սիֆիլիթիք վարդախտ) առաջին ակտանշանները յայտնուելէ 3-6 շաբաթ վերջը մարմնոյն վրայ տեղ տեղ կարմիր պալարներ դուրս կուտայ արծաթ կէս ֆրանքնոց դրամի մեծութեամբ, սոյն պալարները մարմնոյ հինգ մասերուն վրայ կը յայտնուին, կուրծքին, կոնակին, բազկաց, ոտից եւ դէմքի. եւ երբ բժշկական դեղերով դարմանուի սոյն պալարներու եւ բիծերու կարմրութիւնը հետզհետէ անհետանալով պղինձի գոյնի կը փոխուի:

Սոյն ակտանշաններէն զատ տարբեր կերպով պալարներ ալ կը յայտնուին ամորձիքներուն եւ օտքերուն վրայ ոսպի ձեւով եւ նոյն մեծութեամբ:

Երրորդ աստիճան սիֆիլիզով վարակեալն

(Syphilis Tertiaire)

«ոյն պալարք վէրքի փոխուելով կը տարածուին ծննդական գործարանաց վրայ. Սրբանի (Anus) բոլորտիքը, բերանը եւ կոկորդը, եւ տուփախտի երկրորդ աստիճանը կը վերջանայ հիւանդի գըլխուն մազերը ամբողջապէս թափելով (Alopécie) :

Երբեմն մարդուս մարմնոյ այլ եւ այլ մասերուն վրայ կը յայտնուի տեսակ մը պալարներ եւ կամ վէրքեր որոնք շատ նմանութիւն կունենան սիֆիլիթիքական վէրքերու, այսպիսի պարագայի մէջ պէտք է դիմել բժշկի մը ապահով լինելու համար թէ Գաղղիական ախտով վարակուած է թէ ոչ :

Գէտք է գիտնալ նաեւ թէ (Սիֆիլիթիքական) պալարները եւ վէրքերը երբէք չեն քերուիր :

ԵՐՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆ ՏՌՓԱՆՏԻ (Syphilis Tertiaire). — Երբեմն Տուփախտի երրորդ աստիճանը շուտով կը հասնի, իսկ շատ անգամ ալ հիւանդին բնութեան եւ ֆիզիքական առողջութեան պատճառաւ երկար ժամանակէ յետոյ երկրորդ աստիճանը՝ իր շրջանը աւարտելով երրորդ աստիճանին կը հասնի :

Սիֆիլիզի երրորդ աստիճանի թողած հետքերը եւ բազմաթիւ երեւոյթները ամենատոկալի կը լինին ընդհանրապէս; եւ երբ սոյն վիճակի ենթարկեալ մէկու մը կը հանդիպիս եւ կամ կը տեսնես անկարելի է որ սոսկում չի պատճառէ մարդուս :

Երբեմն Անդամալոյծ (Paralysie) կը լինի մարդ երբեմն մարմնոյն վրայ կը լինին խոր եւ անդամանելի վէրքեր. փտումն ոսկերաց (Carie) եւ շատ

անգամ ալ գանկը եւ գլխի ոսկերաց այլ եւ այլ մասը կը փատին, այս վերջին չրջանի մէջն է որ վարակեալի բերնին առաստաղը կը ծակի, քիթը ամբողջութեամբ փտելով հանհետանայ, ու այսպէս կայլակերսի ամենադեղեցիկ երիտասարդի մը դէմքը: Տիւ եւ գիշեր իր զգացած ցաւերէն անհանգիստ կը չարչարուի, բերանը լեզուն եւ կոկորդը կը լեցուի գարշահոտ վէրքերով, ուղեղն ալ զերծ չի մնար այդ տեսակ վէրքերէն որով հիւանդը անյիշողութեան մատնուելով խելակորոյս կը լինի, ամբողջ մարմնով կը դողայ, ոտքի վրայ կանգնիչ անկարելի է, արեան ասլականութենէ երակներն ալ կը խանգարուին, երակներու խանգարման պատճառաւ մարմնոյն այլ եւ այլ մասերուն երակք կուռենան (Varice Syphilitique) սրտի երակները եւս սոյն վիճակի կենթարկուին եւ արեան չրջանի կանոնաւորութիւնը կը խանգարի, եւ Անեւրիզմ (Anévrisme) հիւանդութեան ենթակայ կը լինի, նիհարութիւնը օր ըստ օրէ կ'աւելնայ, հիւանդը ալ եւս չէ կարող շարժիլ անկողնոյն մէջ. վերջապէս աղիքները վնասուելով կը ծակին ու անմիջապէս կը մեռնին: Մի անգամ մարդուս ներքին գործարանները չի վնասուի սոյն ախտէն. ալ եւս նա յոյս չունի ապրելու, վասնզի մահը փութով կը հասնի վրայ ու կոշնչացնէ զմարդ:

Երրորդ աստիճան սիֆիլիզի որչափ ժամանակ տեւողութիւնը չի գիտցուիր, երբ առանց բժշկական լուրջ դարմանի թողուի բնական է որ հիւանդութիւնը կը յառաջանայ եւ մեծ վտանգնե-

րու կենթարկուի մարդ. կան վարակեալներ ալ որոնք մէկ երկու անգամ բժշկի երթալով որոշեալ գեղերը կը գործածեն ու բաւական օգուտ տեսնելէ վերջ կը կարծեն թէ բոլորովին ապաքինած են եւ սոյն ախտէն ազատած են, սիֆիլիզի ենթակայ եղող անձ մը անհրաժեշտ պէտք ունի արմատական դարմանի. առանց անոր նա չի կարծէ որ իւր օձիգը ազատած է, ուչ կամ կանուխ նորէն պիտի կրկնուի հիւանդութիւնը աւելի զօրանոր կերպիւ առաջինէն, շատ անգամ կը պատահի որ 10—15 տարի վերջ դարձեալ երեւան ելլէ, տաի շատ մլասակար է, ուստի մինջեւ որ զինքը դարմանող բժիշկը չի վստահացնէ որ բոլորովին ապաքինած ու դարմանուած է նա պէտք չէ թողու դարմանը, մէկէն մինչեւ երեք տարի եւ երբեմն աւելի, անընդհատ դեղ գործածելու է. որպէս զի կարենայ ապահով լինել, կան երիտասարդներ որոնք ամուրիութեան ժամանակ Գաղղիական ախտի ենթակայ լինելով քիչ ատեն դարմանուելէ վերջ կամուսնանան, Սիֆիլիզը կը յայտնուի ոչ միայն իր վրայ, այլ կնոջը եւ զաւակաց վրայ ալ իսկոյն կը տեսնուի այգ ախաբ, եւ ինքք պատճառ կը լինի անմեղներու թշուառութեան: Այս կէտը պէտք է ուշադրութեան առնուի որպէս զի ի վերջոյ չի զղջան:

Նոքա որ Ֆիզիքական կազմով նիհար եւ խոզախտաւոր (Scrofuleux) են. Սիֆիլիզը եւս առաւել վտանգի կենթարկէ զանոնք, երբ վատառողջութեան ենթակայ մարդոց վրայ կը յայտնուի:

առաջին անգամ Տոփախտի պալարը, հիւանդութիւնը իր ընթացքը անմիջապէս կը փոխէ եւ արագապէս աստիճանները մին միւսի ետեւ կը յաջորդեն քիչ ժամանակի մէջ, այս կարգի անձինք շատ ուշ կը դարմանուին :

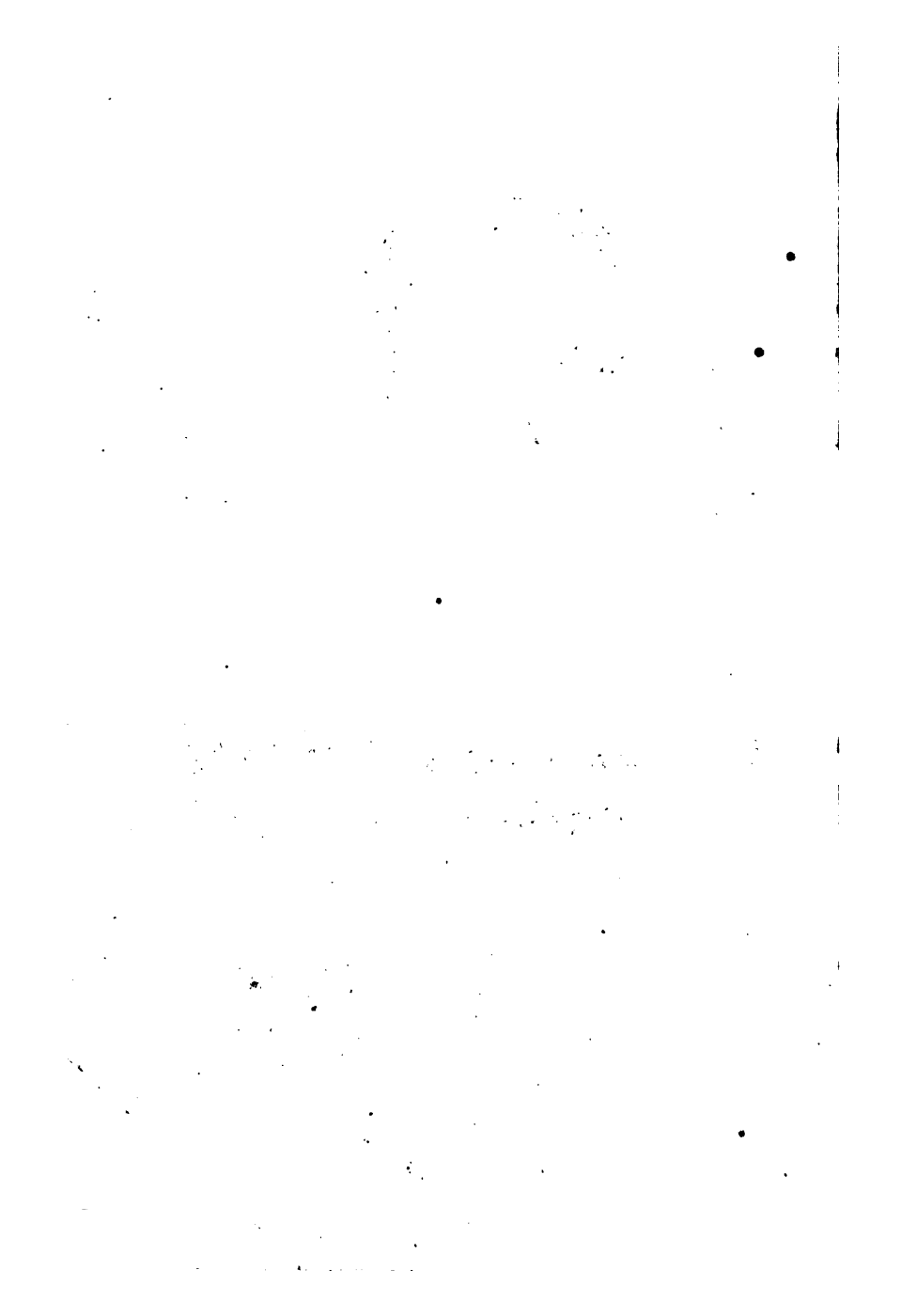
Իսկ Ֆիզիքական կատարեալ առողջութիւն ունեցող անձ մը երբ կարծր շանքրի ենթակայ լինի, սորա դարմանումը արագ է, եւ աստիճանները երկարամիջոց կը լինին :

Յուրտ եւ խոնաւ կլիմայ ունեցող երկիրներու մէջ սիֆիլիզը շատ քնասակար յատկութիւններ ունի, իսկ տաք կլիմաներու մէջ վարակեալ մը առաջին աստիճանէն երկրորդը կանցնի ու կը մնայ երկարատեւ. եթէ պատահի ալ որ երրորդ աստիճան ունենայ ասի բացառութիւն կը համարուի եւ այդպիսեաց թիւը շատ աննշան է :

Սիֆիլիզէ վարակեալը զգուշանալու են արբեցողութենէ, ծանր աշխատութիւններէ, եւ ամեն ֆիզիքական եւ հոգեկան անհանգստութենէ, կատարեալ առողջարանութեան պայմաններով պէտք է ընթանալ այսինքն չուտել այն կերակուրները որ արեան բորբոքում կը պատճառեն, կանուխ անկողին մտնել եւ գարձեալ կանուխ ելլել, թատրոն, պարահանդէս, եւ գիշերային զրօսավայրերէ հեռի մնալ, խորշիլ իգական սեռէ եւ բնաւ զուգաւորութեան փափաքը եւ ցանկութիւնը չունենալ, այս զգուշութիւնները եթէ ընեն մեծ օգուտներ կրնան ունենալ, եւ արդէն Ափրոդիտական հիւանդութեանց ենթակայ եղող մը պէտք կունենայ սոյն զգուշութեանց :

Երրորդ աստիճան սիֆիլիզով վարակեալն
(Syphilis Tertiaire)

Բժշկական երկար փորձառութիւններէ յետոյ հաստատուած է թէ Սիֆիլիզէ ախտաւորեալ անձանց ոսկորները կը կակուղնան. առիթ ունեցած եւ 1883 թուականին Պուքրէշի Քօլց անուն հիւանդանոցի մէջ տեսնել զինւորութեան շրջանը աւարտող 30 տարեկան Ռոման մը որ երկու ամիս չափ թոքատապէ (Pneumonie) կը տառապէր. վերջին օրը երբ բոլորովին ապաքինած հիւանդանոցէն կը մեկնէր հիւանդանոցի արտաքին դրան սանդուղներէն իջնելու ատեն որ երկու ոտք մնացած էր դեռ, յանկարծ ոտքը սահելով կիյնայ եւ աջ ոտքի սրունքը կը կոտրի. խեղճ մարդը իբրեւ նոր հիւանդ կրկին արձանագրուելով հիւանդանոցի մայր ասմարի մէջ կը դրուի վերաբուժական սրահը, կոտրած ոտքը երեք ամիս շարունակ բռային (Gypseux) կապերով փաթաթուած անշարժ մընաց, ոսկորը առանց հաստատ իրարու միանալու նոր կոտրուածի նման կը մնար, հիւանդանոցի բժշկապետը զարմանալով ամբողջ իր ստորադաս բժիշկները հաւաքեց եւ հիւանդին Սիֆիլիզ ունենալը յայտնելէ վերջ որոշուեցաւ որ հիւանդին սնդիկի (Mercur) դեղահատեր տրուի (Pilule de Ricord) տասն եւ հինգ օր սոյն դեղահատերով զարմանուելէ վերջ կոտրած ոսկորը միացաւ եւ երկու շաբաթ վերջ հիւանդը մեկնեցաւ:

Այիրոզիտական հիւանդութեանց մառնագէտ Անդրիասի բժիշկը՝ Տօզթոր Ռօկէ իր «Սիֆիլիզ» անուն գրքի մէջ կը նշանակէ հետեւեալ դէպքը. ի Լօնտոն թատրոնի մը մէջ երիտասարդ լարա-

խաղաց մը տեսած է որ բեմի վրայ մալմնամար-
զութիւն ըրած միջոցին երկու ոտից սրունքները
մէկէն ի մէկ կը կոտրի եւ երիտասարդը կը տա-
պալի գետին, անմիջապէս Տօզթոր Ռօկէի հի-
ւանդանոցը կը փոխադրուի ու կը հաստատուի
թէ սրնքաց ոսկորներուն կոտրելուն պատճառը
Սիֆիլիզն է եղած :

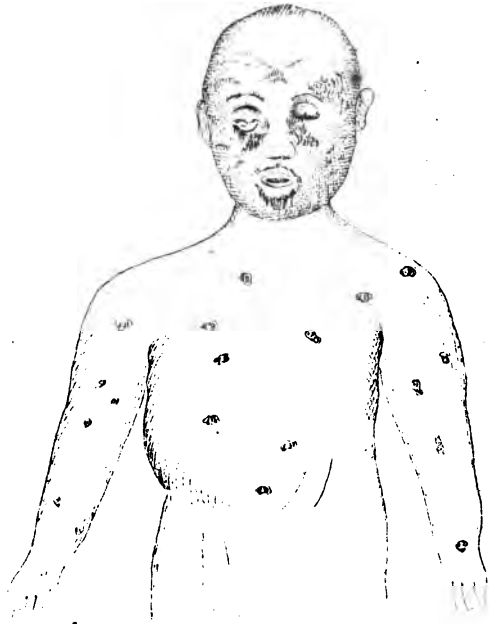
ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

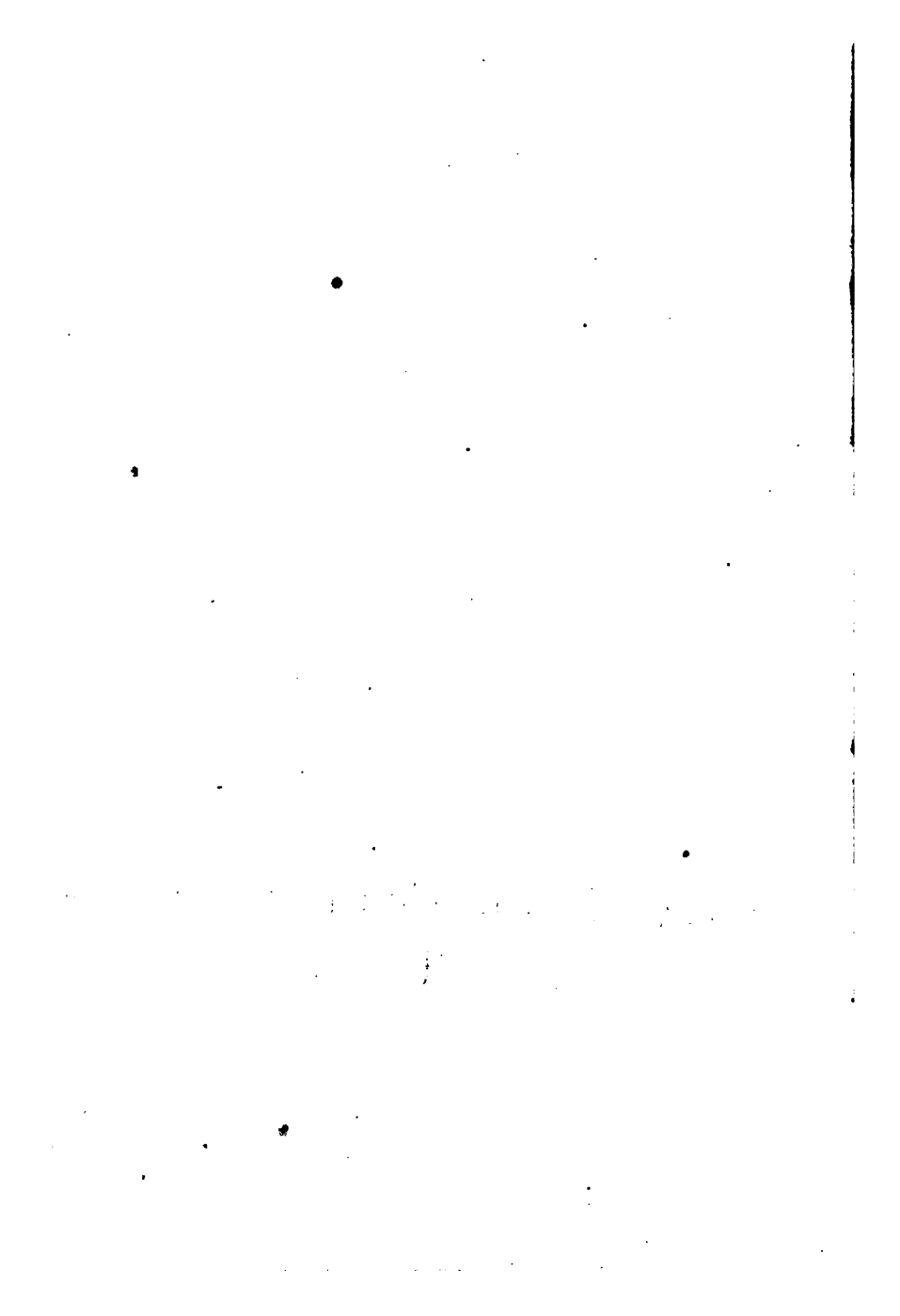
ԺԱՌԱՆՔԱԿԱՆ ՍԻՖԻԼԻԶ

(SYPHILIS HÉRÉDITAIRE)

Ինչպէս որ օրէնք է զաւակ մը իր ծնողաց
հարստութեան եւ ընչից ժառանգորդն է. նոյնպէս
ալ իւր ծնողաց ենթակայ եղած այդ սոսկալի ախ-
տին միակ ժառանգորդն կը լինի դեռ իւր մօր
արգանդին մէջ եղած ժամանակ. եւ աշխարհ զա-
լէն անմիջապէս վերջ ալ պիտի վայելէ այդ անիծ-
եալ ժառանգը. ոմանք ալ խորշակէ զարնուած
խակ պտուղի նման վեցերորդ եւ կամ եօթներորդ
ամսոյ մէջ կը վիժին եւ կոչնչանան առանց լոյս
տեսնելու. այս վերջինք աւելի բազդաւոր են
առաջիններէն, վասն զի երբ երեխան իւր իննամս-

Ժառանգական սիֆիլիզով վարակեալ նորածին մանուկ
(Syphilis Héreditaire)

եայ բանտարկութեան շրջանն լրացնելով աշխարհ
կուզայ անպատճառ իւր մարմնոյ վրայ բացայայտ
պիտի տեսնուի սիֆիլիզի կնիքը, երբեմն ալ կը
պատահի որ առանց սոյն նշանը ունենալու առողջ
երեսայի մը նման աշխարհ կուզայ եւ մի քանի
եօթնեակ վերջ գաղղիական աստի նշանները կը
յայտնուին :

Ժառանգական սիֆիլիզով վարակեալ երեսայից
նախ քիթերնին կը գոցուի եւ շնչառութիւնը միայն
բերնէն կը լինի. պառաւ կանանց նման մերթ ընդ
մերթ կը փոնգտան, կանցնին մի եօթնեակ եւ
ահա երեւան կուզան երեսային բերնին մէջ,
ականջներուն եւ դէմքին վրայ ու Սրբանի (Anus)
եզերքները Սիֆիլիզի վէրքեր, նորածին մանկան
դէմքը փոխուելով ծեր եւ թառամեալ մարդու
դէմքի կը նմանի, առջեւի ակռաները կը թափին
եւ երկրորդ անգամ բնական ակռաներ չեն ե-
րեւիր, սաստիկ կերպիւ կը նիհարնան. գիշերները
չի կրնալով քնանալ իր զգացած ցաւերէն անդա-
դար կուլայ, ձայնը կը մարի եւ քիչ ժամանակի
մէջ իր ներքին գործարանները վտանգուելով
ճնողացը մեղքերը անմեղ զաւակը կը քաւէ. ու
չարաչար տանջանքներով կը մեռնի :

Ժառանգական սիֆիլիզը առաջին աստիճան
չունի, երկրորդով աշխարհ կուզայ եւ քիչ ատե-
նէն երրորդ աստիճանին կը հասնի, իսկ շատ ան-
գամ ալ երրորդ աստիճանը իր վրայ աշխարհ կու
զայ. ասոր բուն պատճառն ալ սա է թէ առաջին
եւ երկրորդ աստիճանը իր մօր արգանդին մէջ
կանցնէ :

Մնողաց սիֆիլիսը որչափ հիննայ (chronique) երախայի կեանքը վտանգէ ազատ կը մնայ :

Երբ մանուկ մը կը ծնանի բոլորովին առողջ եւ մի քանի ամիս եւ կամ տարի մը վերջ սիֆիլիսի թիւքական ախտանշաններ կը յայտնուին անոր մարմնոյն վրայ, այն ատեն չենք կարող վճիռ արձակել թէ ժառանգական է, շատ հաւանական է որ իւր հօրմէն եւ կամ մօրմէն փոխուած լինի :

Վարակեալ մօր մը ծննդաբերութիւնը որչափ շատ կը լինի այնչափ ալ նպաստաւոր է վերջին ծնանելիք մանկանց համար :

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՐՈՐԴ

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՎԱՐԱԿՈՒԻ ՄԱՐԴ ՍԻՖԻԼԻՋԷ

Շատ անգամ մարդիկ Ափրոդիտական հիւանդութեամբ կը վարակուին զուգաւորութենէ. երբ կին մը իր ծննդական գործարանի վրայ կունենայ կակուղ եւ կամ կարծր շանքրը, եւ այրը կը զուգաւորի. ու մի քանի օր վերջ ախտը կը յայտնուի արական սնդամին վրայ. հակառակն ալ կրնայ ըլլալ. այսինքն կինը բոլորովին մաքուր լինելով այրը նախապէս վարակեալ անխղճօրէն կնոջ հետ կը

զուգաւորի, եւ մեծամեծ աղէտներու պատճառ
կը լինի :

Տագախտի առաջին եւ երկրորդ աստիճանը տա-
րափոխիկ լինելուն վրայ անկասկած ենք. իսկ եր-
րորդ աստիճանի ազդեցիկ զօրութիւնը տկարանա-
լով դժուարաւ ուրիշի մը կը փոխանցի, ասով կըր-
նանք եզրակացնել թէ տուփախտը իր նոր եղած
ատեն թէ՛ զօրաւոր եւ թէ՛ ազդեցիկ է :

Բոլորովին առողջ կինէ մը մարդ կրնայ վարա-
կուիլ. թէ ինչպէ՛ս. շանքրը ունեցող անձ մը (առ
հասարակ սոյն անխղճութիւնը արանց քով կը դտ-
նուի) կը զուգաւորի առողջ կնոջ հետ եւ իր արա-
կան անդամի վերայ ունեցած վիրաց ժահրը (թա-
րախ) կը թողու կնոջ արգանդին մէջ եւ կը մեկ-
նի, քիչ մը վերջ այդ հասարակաց կնոջ մի ուրի-
շը կայցելէ եւ առաջին յաճախորդի թողած ժահրը
կառնու եւ նա ալ կը մեկնի, մի քանի օր վերջ կի-
նը կը վարակուի եւ իր պատճառաւ ալ շատեր
վարակուելու դժբաղդութիւնը կունենան :

Առանց կնոջ հետ զուգաւորելու տարբեր կեր-
պիւ ալ մարդ կրնայ վարակուիլ ափրոդիտական
ախտերով հետեւեալ կերպիւ. առէք այդ թունա-
ւոր թարախը եւ առողջ մարդու մը ունեցած ան-
նշան վէրքին. ձեռքի վրայ եղած ճաթոթուկին եւ
կամ փափուկ մորթին դպցուցէք. եւ չհա քանի
մ'օր վերջ պիտի ունենաք վարակեալ մը : Ուրիշ
մը որ բերնին կամ կոկորդին մէջ սիֆիլիթիքական
վէրքեր ունի. առողջ մէկու մը հետ զիրար կը
համբուրեն. այս կերպով ալ կը տարափոխուի հի-

ւանդութիւնը . ուստի ո՞վ որ սոյն ախտին ենթակայ կը լինի յանուն մարդասիրութեան զգուշանալու է այդ ձեւակերպութիւններէ . զլիսաւորաբար իրենց շրթունքները պէտք չէ որ մօտենան փոքրիկ մանուկներու բերնին կամ երեսին , անհրաժեշտ է նաեւ վարակեալ անձանց ջուրի գաւաթը , կերակրոյ սեղանը եւ բոլոր անօթները զատ լինին :

Երբեմն պատահած է որ բժիշկք եւ դայեակք երբ վարակուած կնոջ ծննդական գործարանը կը շօշափեն (Toucher) նոքա եւս կը վարակուին սիֆիլիզէ :

Պարտի զգուշանալ սափրիչներու ածելիներէն , եւ բաղանեաց մէջ անմաքուր տեղեր նստելէ , վարակեալ մարդոյ անկողինը պառկիլ եւս վտանգաւոր է :

Բողորովին զգուշանալ պէտք է՝ կարգ մը ինքնակոչ բժիշկներու եւ դայեակ կիներու պատուաստել տալ երախայները , որոնք Սիֆիլիզի տարածման մէջ մեծ դեր կը կատարեն տգիտաբար , զիտէք այդ կարգի պատուաստողներու ամենասուսկալի սովորութիւնները , բնականաբար պիտի պատասխանէք — ո՛չ , ուրեմն բացատրեմ , այդ կիները եւ ինքնակոչ բժիշկները որք սովորութիւն ունին ծաղկախտի դէմ պատուաստել երեխայները . առնելով պատուաստական ժահրն տուփախտէ վարակեալ տղայէ մը եւ տանիլ ու պատուաստել ուրիշի մը առողջ տղուն , կամ երախային , պատուաստական ժահրն ափրողիտական ժահրի հետ միանալով երկուքն ալ հաւասարապէս իրենց պաշ-

տօնը ի գործ կը դնեն, մին մարդուս կեանքը մահառիթ վտանգէ կազատէ, իսկ միւսը մարդուս կեանքը վտանգի կենթարկէ. ուստի ծնողք պատասխանատուութեան ներքեւ չը մնալու համար իրենց զաւակներնին թող պատուաստել տան բժիշկի մը, այն ատեն պէտք է ապահով ըլլալթէ՝ նա միայն անասնային ժահրով պիտի պատուաստէ տղեկն որ բոլորովին զերծ է ամեն պղծութենէ: Իսկ տգետ կանայք որ իրենց արհեստ ըրած են եւ պատուաստի գործողութիւնն ի գործ կը դնեն եւ մեծամեծ ֆլասներու պատճառ կը լինին, ուստի պէտք է զգուշանալ անոնցմէ:

Շատ անգամ երկու ամուսիններ Ափրոզիտական հիւանդութեամբ վարակուած կը լինին. եւ ահա այս առթիւ այր եւ կնոջ մէջ կըսկսի ընտանեկան ներքին երկպառակութիւնը, կինը իր վարակման պատճառ իւր ամուսինը կը բռնէ, իսկ այրը կնոջ դէմ ատելութիւն կզգայ, այսպէս երկար ատեն կուրօրեն զիրար դատապարտելէ վերջ. յանցաւորը երեւան հանելու նպատակաւ ձեռք ձեռքի կուտան եւ կը ներկայանան բժշկի մը. բժիշկը կը գտնէ կնոջ վրայ առաջին աստիճան Սիֆիլիզ իսկ էրիկ մարդու վրայ երկրորդ աստիճանը, խնդիրը՝ կը պարզուի եւ յանցաւորը կը յայտնուի. այսպիսով վերջ կուտան իւրեանց մէջ տիրող երկպառակութեան եւ կըսկսին դարմանի: Ուստի, այսպիսի պարագայից մէջ պէտք չէ որ զիրար դատապարտեն. այլ, երկպառակութիւնը թողլով դարմանի ձեռնարկելու են:

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՐՈՐԳ

ՄԻՖԻԼԻՉԷ ԶՎԱՐԱԿՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԶԵՌՔ ԱՌԱՄ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Սիֆիլիզի փոխանցիկ հիւանդութիւն մ'ըլլալը երբ բժշկաց փորձառութիւններով հաստատուեցաւ. անմիջապէս վարակեալք կառավարութեանց հսկողութեան տակ զրուեցաւ որպէս զի դիւրութեամբ կարենան վարակման առաջը առնուլ. Նոյն ժամանակները ժողովուրդը անհամակիր գտնուեցաւ բժշկաց եւ կառավարութեանց տընօրինութեանց առթիւ. առանց հասկնալու, առանց համոզուելու թէ Սիֆիլիզը այնպիսի հիւանդութիւն մ'է որ անխնայ կերպով կը հարուածէ զմարդ, եւ թէ իր տարափոխիկ ազդեցութիւնը ի գործ կը դնէ հարուստին եւ թէ աղքատին վրայ, առանց սեռի եւ հասակի նայելու:

1655 ին Սպանիոյ մէջ կառավարութիւնը զբաղեալ էր սիֆիլիզէ վարակեալներու խնդիրով, զազտնի առողջաբանական պաշտօնեայներ քաղաքաց ամեն կողմը կը շրջագայէին, ժողովուրդի ամեն խաւերու մէջ կը մտնէին, եւ երբ վարակեալ մը տեսնէին անմիջապէս ձերբակալելով կը փոխադրէին Ախրողիտական հիւանդութեանց հա-

մար յատուկ հիւանդանոցը, եւ բանտարկելով բռնի կերպով կը դարմանէին, սոքա առ հասարակ աղքատ դասակարգի կը պատկանէին, իսկ ազնուական եւ հարուստ վարակեալներ դաղտնի կերպով իրենց բնակարաններու մէջ կը դարմանուէին: Բժիշկք տեսնելով որ հիւանդութեանց առաջը առնել անկարելի էր. եւ գլխաւոր պատճառ մը կար սիֆիլիզի տարածուելուն, կրկին եւ կրկին առողջաբանական ժողովներ կազմեցին եւ վերջապէս գտան սոյն ախտի տարածողները. սոքա հասարակաց կիներն էին, այժմ սկսան մասնաւոր շէնքի մը մէջ հետզհետէ բանտարկել այդ կարգի կիները եւ դարմանել: Մեծ օգուտներ ձեռք բերին. Մատրիտի մէջ 12 հազար վարակեալներէ 700 հոգի միայն մնացին եւ երկու տարուան մէջ ժողովուրդը ազատեցաւ վտանգէ. նոյն ժամանակի հրապարակագիրները սկսան գովել կառավարութեան ձեռք առած առողջաբանական միջոցները եւ գործունէութիւնը. ժողովուրդը հանդարտեցաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց կառավարութեան:

Եւրոպիոյ ամէն կողմերը որ կային բազմաթիւ վարակեալներ, եւ ատոնց պատճառը հասարակաց կիներն էին, բժիշկք միանալով կառավարութեան հետ անոնց բնակավայրը այցելելով բժշկական զննութենէ կանցնէին որոնք որ առույժ էին կը մնային. իսկ որոնք որ վարակեալ կը փոխադրէին մասնաւոր շէնքի մը մէջ եւ կը դարմանէին, իսկ անդին հասարակաց վայրերը շարաթը երկու ան-

գամ կայցելէին եւ կիները բժշկական քննութեան
կենթարկէին :

Կառավարութեանց ուշադրութիւնը եւ բժշկաց
հոգածութիւնները մեծ օգուտներ յառաջ կը բե-
րէին ժողովուրդի բարութեան եւ առողջութեան
համար, նախապէս սոյն դարմանները եւ հսկողու-
թիւնները վերացական եւ անօգուտ բաներ կը
համարէին, բայց երբ ամեն տեղէ ուրախութեան
եւ գոհունակութեան ձայներ կը լսուէին ժողո-
վուրդեան մէջէն. բժիշկը եւ առողջաբանական
պաշտօնեայք աւելի ջերմ սիրով գործունէութեան
սկսան. եւ ամեն օր նորանոր օրէնքներ հաստա-
տեցին Սիֆիլիզի առաջին առնելու, ամենէն ա-
ւելի հրատարակուած օրէնքները հասարակաց կա-
նանց կը վերաբերէր. բժշկաց լուրջ ուշադրու-
թիւնը արգոսի նման միմիայն կանանց վրայ յա-
ռած էին :

1830 թուականին Համպուրկի առողջաբանական
ժողովոյ որոշմամբ՝ հասարակաց կանանց բնակա-
րաններու մէջ մէկ մէկ ծերունի կանայք դրուե-
ցան, սոցա պաշտօնն էր այցելող յաճախորդի մար-
մինը զննելու. եթէ սյցելուն վարակեալ էր անմիջա-
պէս սոյն վայրէն կը հեռացնէին, իսկ եթէ առողջ
էր նա կարող էր ազատ մուտք ունենալ կանանց
սրահը եւ իր ուզածին հետ առանցնանալ, այս-
պիսով կարող եղած են Տուփական հիւանդութեանց
նուազ տարածման :

Հին ժամանակները Անգլիոյ մէջ բժիշկը մի քանի
փորձեր ըրած են սիֆիլիզէ վարակեալ մարդոց

արեամբ առողջ մարդիկ պատուաստել բայց ի վերջոյ տեսնելով որ սոյն փորձը ապարդիւն է եւ փոխանակ օգուտ մը յառաջ գալու աւելի վնասաբեր կը լինի մարդկային սեռի, կը դադրին սոյն տեսակ պատուաստի գործածութենէ: Չմոռնանք յիշել թէ՛ այս կերպ պատուաստ հնարող բժիշկը իր վրայ եւս կատարել կուտայ գործողութիւնը եւ ինքն ալ երբ կզգայ թէ վարակուած է, կը թողու:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՄՆԵՐՐՈՐԴ

ԱՓՐՈՂԻՏԱԿԱՆ (Syphilis) ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱՐՄԱՆԸ

Երբ մարդու մը արական կամ իգական ծննդական գործարանաց վրայ ո եւ է պալար մը եւ կամ վերք մը յայտնուի (կակուղ եւ կարծր շանքրը) սոցա դարմանը միեւնոյն է, նախ՝ մաքուր պահելու համար վերքը անհրաժեշտ է լուալ գաղջ (ըլլք) ջուրով եւ վերքը մաքուր բամպակով ջրոցնելով վրան ցանել մի քիչ սնդիկի նախազըօրաւոր (1) եւ

(1) Պէտք է գիտնալ որ Ափրոզիտական հիւանդութեանց համար գործածուած բժշկական դեղերը առհասարակ թունաւոր են, ուստի ամեն անգամ պէտք է ղգուշանալ և սոյն կարգի դեղերը շօշափելէ վերջ ձեռքերը լուալու է վարակեալը:

կամ իօսօֆօումի փոշի, ու օրը երկու անգամ լուալ սոյն փոշիները չի ցանելէ առաջ համեմաւոր գինիով եւ ջրով, վարակեալը պարտի մնալ իր տանը մէջ, եթէ առողջութեան ժամանակի պէս մինչեւ երեկոյ ճամբայ քալէ, ծանր գործերով զբաղի հետեւանքը գէշ կը լինի:

Երբ երանքի (քասըք) երկու կողմերը ուռեցք յայտնուին առաւօտ եւ երեկոյ սնդիկի սպեղանիով (onguent Mercurielle) շիւղ յարկ է. եթէ սոյն ուռեցքները չ'անհետանան եւ ցաւը սաստկանայ անմիջապէս երկու թերթ բարակ լաթի մէջ կտաւի հունտի ծեփելիք (Cataplasme de Graine de Lin) դնել այդ երանքի ուռեցիկներուն վրայ. եւ երբ հասուննայ վիրաբուժական գործողութիւնը նել տալով ուռեցքի մէջի պարունակութիւնը (թարախը) մաքրել եւ ճիշտ շանքրի նման լուալ ու իօսօֆօումի փոշի ցանել վրան. ասի այն հիւանդութիւնն է որոյ առթիւ մենք խօսեցանք նախապէս հինգերորդ գլխի մէջ (Տես երես 36):

Դարերէ ի վեր բժշկական աշխարհի մէջ սովորութիւն՝ աւելի լաւ է ըսել օրէնք եղած է սիֆիլիզ խտտի դէմ թէ՛ ներսէն եւ թէ՛ դրսէն սնդիկ (mercure) գործածել. ասի մինչեւ այսօր կը գործածեն. բայց վերջերս առ հասարակ Եւրոպիոյ մէջ Ափրոզիտական հիւանդութեանց մասնագէտ բժիշկք իւրեանց հազարաւոր փորձերէ վերջ եկած են այն եղրակացութեան թէ՛ երբ առաջին անգամ մարդկային սեռի ծննդական գործարանաց վրայ Տուրախտի վէրքը կը յայտնուի եւ վարակեալի

ներսէն սնդիկ կը տրուի. դարձեալ սիֆիլիզի նշանները կը յայտնուին, անուրանալի է նաեւ թէ փոխանակ վարակեալը արդիւնք մ'ունենալու սնդիկի գործածութիւնը անոր ներքին գործարանաց խանգարման պատճառ կը լինի:

Երբ մէկը առաջին աստիճան սիֆիլիզէ կը տառապի այսինքն իր ծննդական գործարանի վերայ շանքը կունենայ առանց վայրկեան մը վարանելու պէտք է ինքզինքը յանձնել բժշկական դարմանի, առանց ասոր թող ամեն ոք համոզուի թէ անկարելի է իր բուժումը առանց բժշկի ձեռք բերելու. զգուշանալու է նաեւ խաբերայ եւ ինքնակոչ բժիշկներէ որոնք փոխանակ օգտուէտ լինելու մեծ վնասներ կը պատճառեն իրենց թունաւոր դեղերով:

1886 թուականին Պէրլինի մէջ բժշկական համաժողով մը գումարուելով որոշեցին թէ առանց ներսէն սնդիկ գործածելու Տուֆախտէ վարակեալները պիտի դարմանուին. ժողովոյ որոշումը ընդունուելով սոյն մեթոտի վրայ սկսան դարմանել եւ մինչեւ այսօր ալ գերմանացի բժիշկք այս կերպով կը դարմանեն սիֆիլիզ հիւանդութիւնը:

Սնդիկը ներսէն գործածուելով մեծ օգուտ մը չի կրնար ունենալ վարակեալը. եթէ ունենայ պէտք է գիտնալ որ այդ օգուտը առժամանակեայ է եւ կարճ ժամանակ նա միտիթարութիւն մը կունենայ: Շատ անգամ տեսնուած է թէ հինգած ջերմերու համար սիւլֆատը (Sulfate de quinine) օգուտ մը չընէր եւ ջերմը կը շարունակուի ամեն

որ եւ կամ երկու օրը մի անգամ. եւ ուրիշ դեղերով առանց սիւլֆաթը գործածելու ջերմը կանհետանայ եւ հիւանդը կը դարմանուի. ճիշտ ասոր նման է սնդիկի գործածութիւնը ներքնապէս. սիֆիլիզի նկատմամբ:

Հին ատենները սնդիկը ներսէն կը գործածէին հիւանդին բերնէն լորձունք (salivation) վազցնելու համար, եւ այնքան մեծ քանակութեամբ սնդիկ կուտային որ մարդուս կզակի ոսկորները կը մնային եւ եթէ բերնին մէջ 4-5 ակուայ մնար բաղդաւոր կը համարուէր այն անձը: Իսկ այսօր որ սնդիկը չափաւոր կերպիւ կը գործածուի ներսէն այնչափ մնասակար չը լինիր. բաւական է որ սնդիկի քանակութիւնը եւ գործածման կերպը յարկ է գիտնալ: Իսկ եթէ սնդիկը ներսէն առանց չափը եւ քանակութիւնը գիտնալու գործածուի անպատճառ ստամոքսի խանգարում պիտի ունենայ. բերնին ակուաները ամբողջութեամբ կը թափի, եւ ասոնցմէ զատ մարդուս ներքին գործարանք եւս մնասէ զերծ չեն մնար:

Սնդիկը ուրիշ կերպով ալ կրնայ գործածուիլ որ ամենէն դիւրին եւ ամենէն օգտակարն կրնայ համարուիլ. այսինքն օրը երկու անգամ առաւօտ եւ երեկոյ մորթի վրայէն չփել սնդրկաւոր օծանելիքով, (Onguent Mercurielle fort) 20 կրամ սնդրկաւոր օծանելիքը բաժնել 12 մասի եւ երկու մասը գործածել օրը. չփելով մարմնոյն դնդերաւոր (Musculeux) մասանց վրայ. զգուշանալու է ոսկրոտ մասանց վրայ քսելէ. ճիշդ վեց օրէն սոյն

գործողութիւնը կ'աւարտի անմիջապէս տաք բազանիք երթալ ու մի քանի օրէն կրկնել. այս կերպով սնդիկը աւելի շուտ կը ներգործէ. եւ երրորդ կամ չորրորդ օրը կսկսի բերնի լորձուկը (Salivation) նոյն ատեն բերանը լուալու է (gargarisme) հետեւեալ ջրով. — Chlorate de potasse 10 grammes. Eau Commun 300 grammes. Իսկ սիֆիլիզէ վարակեալ տղայոց համար ալ սնդիկի սոյն կերպ գործածելը շատ օգտակար է. միայն թէ հասակին համեմատ չափը գործածելու է. 10 տարեկան տղու մը համար օրը մէկ կրամ սնդիկի օժանելիքը երկու մասի բաժնել եւ առաւօտ ու երեկոյ գործածել:

Վերջին տարիներս սկսան բժիշկք վերացեալ սնդիկ (Sublimé Corrosive) ալ գործածել վարակելոց՝ այսինքն մորթի վրայէն ասեղնաւոր գրեխի միջոցաւ (Sering de Prévas) ներքսարկել. բայց գործածման ձեւը արդիւնաւոր չլինելով մարմնոյն ներքսարկուած մասի վրայ գործողութենէն մի քանի օր վերջ սաստիկ ցաւ. բորբոքում եւ ի վերջոյ վէրք յայտնուեցաւ. այժմ սոյն դրութիւնը Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ մէջ կը գործածեն:

Սիֆիլիզի դարմանման համար սնդիկէ զատ Էան նաեւ շատ տեսակ դեղեր որոնք առանց բժշկի մը ներկայանալու գործածելը նպաստաւոր չըլինիր. երբեմն մարդիկ օգուտ մը ձեռք բերելու նպատակաւ մեծամեծ շարեաց պատճառ կը լինին:

Ներկայ ժամանակիս մէջ ընդհանրապէս ամեն րկրի մէջ Սիֆիլիզի դէմ իբր դարման յովդեւել

անդիկն է որ կը գործածուի (Proto-iodure de Mercur) իւրաքանչիւր դեղահատի մէջ 3-5 սանթիկրամ յովդախառն անդիկ դնելով որը երկու հատ միայն ներսէն կը գործածուի. բայց նախապէս մի քանի օր պէտք է առաւօտները մէկ հատ միայն առնուլ եւ յետոյ երկուքի բարձրացնել:

Ըստ Տօզթոր Ռիքուի յովդախառն անդիկը պէտք է շարունակաբար վեց ամիս գործածել իսկ ոմանք ալ աւելի երկար ատեն գործածելու է կ'ըսեն:

Ներսէն անդիկ դործածողք ամառուան տաք օրերու մէջ աւելի օգուտ կրնան ունենալ իսկ ճրմեռնային ժամանակ շատ փաստարեր կրնայ լինիլ:

Մնդիկ գործածողք պէտք է զգուշանան ցրտէն, յոգնութենէ, եւ ծանր աշխատութիւններէ. պարզ կերակուրներով սնանիլ հարկ է:

Յովդախառն անդիկի դեղահատ գործածողք երբ իրենց բերնի մէջ բորբոքում մ'զգան անմիջապէս դադրելու են գործածելէ մինչեւ որ սոյն բորբոքումը անցնի. եւ յետոյ կրնայ շարունակուիլ. զգուշանալ արբեցողութենէ եւ անկանոն կեանք վարելէ:

Երկար ատեն անդիկ գործածողք ընդհանրապէս կը փաստուին. մորթի բորբոքում, բերնին մէջ վէրքեր կը յայտնուին, ակուաները կը թափին, փորհարութիւն, (Diarrhée) ամբողջ մարմնոյ ջլատում. ասոնք սիֆիլիզի ախտանշաններ չեն համարուիր. այլ անդիկի գործածման հետեւանքը:

Մեծ քանակութեամբ անդիկ գործածող անձանց մարմնոյ քայքայումը հետեւեալ կերպիւ կըսկսինախ ուտելու ախորժակը կը կորսնցունէ, դէմքը

գոյնը կը դեղնի . ձեռքերը եւ ոտքերը կուռնան , շարունակ փորհարութիւն . եւ վերջին ծայր նիհարնալով կը մեռնին :

Անհրաժեշտ է նաեւ սնդիկ գործածողք փոքրիկ քանակութեամբ *քլորատ* ջր բօքաս (*Chlorate de potasse* 1,0 Eau Distillée 150, grammes) առնուլ ներսէն օրը երկու թէյի դգալ . եւ դարձեալ ստէպ ստէպ կոկորզը ողողել (*Gargarisme*) քլորաթիջրով :

Շատ անգամ կը պատահի որ յղի կանայք եւս վարակուին սիճիլիզէ . ասոնց համար ներսէն սնդիկ կրնայ գործածուիլ . եւ ասով թէ՛ իրեն եւ թէ՛ արգանդին մէջ եղած տղուն ալ օգուտ մը կը լինի :

Երբ վարակեալ կնոջմէ ծնած երախային մարմնոյ վրայ տեսնուի սիճիլիզի նշանները . այն ատեն մայրը պարտաւորեալ է պօքասիոնով միացած իօս գործածել ներսէն այսպիսով դիեցման միջոցաւ մօրը կաթով սնունդ առնող երախան եւս կօգտուի :

Երկրորդ աստիճան սիճիլիզ ունեցող մը իօսիւռ ջր բօքասիոն մը սնդիկի հետ խառն գործածելու է . ինչպէս որ շատ բժիշկներ կը գործածեն ժլպէրի օշարակը երկու ապուրի դգալ օրը :

Երբեմն սիճիլիզէ վարակեալ երկտասարդներ մի քանի անգամ միայն բժշկի կը դիմեն դարմանուելու համար . երբ մի քիչ առողջութիւն կը գըտնեն կարծելով թէ բոլորովին ապաքինած են ալ եւս ռժշկին չեն մօտենար . այսպիսով կէս ճամբան կը նան . առանց մտածելու թէ հին մեղքերուն թոութիւնը դժուարաւ կը տրուի :

Ոմանք ալ հիւանդութեան երկիւղէն եւ կասկածէն տգիտարար կը մղուին մերթ ընդ մերթ բժիշկ փոխել, դեղ փոխել եւայլն. կարծելով թէ օգտակար կը լինի. բայց թող նա համոզուի որ այս ընթացքով իր վիճակը օր ըստ օրէ կը ծանրանայ եւ փոխանակ օգտուելու մեծ շնասներ կը կրէ. այս մասին պէտք չէ որ լռեմք. հիւանդաց անտարբերութիւնը սոսկալի հետեւանքներ կունենայ միշտ :

Երբեմն ալ տուփախտէ վարակեալ ամուսնացած մարդիկներ կը լինին որ իւրեանց ամուսնէն գաղտնի կը պահեն հիւանդութիւննին. եւ ինքզինքը բոլորովին առողջ ցոյց կուտայ, եւ իր վրայ կասկած չի հրաւիրելու համար կինը ինչ կերակուր որ դնէ սեղանի վրայ նա կը ճաչէ. հոգ չէ թէ այդ կերակուրը իր հիւանդութեան օգտակար եւ կամ վնասակար լինի, թողունք կերակրոյ խնդիրը. նա մինչեւ իսկ չի զգուշանար եւ անխղճօրէն կը մերձենայ իր կնոջ. ասի ոճրագործութիւն կը համարուի բացարձակապէս :

Այսպիսի ընթացքով այն ատեն կը խոստովանին վարակեալ ըլլալնին՝ երբ արդէն տուփախտի վէրքերով կը լեցուի իւր ամբողջ մարմինը :

Սիֆիլիզը մեծ մասամբ ամուրի եւ ուշ ամուսնացող մարդոց մէջ կը գտնուի :—

ԳԼՈՒԽ ՏԱՄՆԵԻՄԷԿԵՐՐՈՐԴ

ՍԵՐՄՆԱԿԱԹՈՒԹԻՒՆ (1) (ՊԷԼՍՈՒՔԻՐՂԸ)

(Blennorrhagie ou Gonorrhée)

Սերմնակաթութիւնը մարդկային երկու սեռն ալ կը վարակէ. արական սեռի միզանցքի ճանապարհը կը լինի. ասկից կը հոսի դեղնագոյն ժահրը. իսկ կանանց արգանդի կողմը կը լինի եւ դարձեալ նոյն տեսակ թարախային հիւթ մը կը հոսի սերմնակաթութիւնն ալ Ափրոդիտական հիւանդութիւն կը համարուի. եւ մարդիկ կը վարակուին առ հասարակ զուգաւորութեան միջոցաւ:

Շատեր ալ կուզեն հաստատել թէ սերմնակաթութիւնը ուրիշ պատճառներէ ալ յառաջ կուգայ. այսինքն զուգաւորութիւն՝ հակառակ բնութեան, զուգաւորութիւն՝ կնոջ ամսական արեան հոսման ժամանակ:

Սերմնակաթութիւնը զուգաւորութենէ անմիջապէս 3-4 օր վերջ (երբեմն ալ շատ կանուխ) միզանցքին մածուցիկ բազմաթելին մարմաջումը,

(1) Սերմնակաթութիւն ըսելով պէտք չէ հասկնալ թէ այդ հոսած հեղուկը մարդկային սերմն է այլ բոլորովին տարբեր ժանգաճոտ եւ թունաւոր թարախ մ'է վարակիչ բնաւ սրութեամբ, այս հիւանդութեան մտղակաթութիւն ալ կըսուի:

զրգուովը եւ ջերմութիւնը զգալի կը լինի. եւ Ձկ
ժամ այդ գարշահոտ ժահրի հոսումը կը յայտնուի.
Երբեմն ցաւով կսկսի եւ երբեմն ալ առանց ցաւի.
Զիշերները աւելի անհանգստութիւն կը պատճառէ
մանաւանդ սերմնահոսութիւն երբ կը պատահի.
սերմնակաթութեան ժահրը առաջին անգամ բարակ,
սպիտակագոյն եւ ջրային է. մի քանի օր վերջ գոյնը
կը փոխուի դեղին եւ կամ բաց կանանչագոյնի.
Եթէ անխնամ թողուի միշտ վտանգաւոր արգասիք
կը բերէ մարդկային առողջութեան:

Սերմնակաթութիւնն ալ աստիճաններ ունի Տո-
փախտի նման եւ կը բաժնուի չորսի. Ա. աստի-
ճան. վարակումն, Բ. աստիճան. հիւանդութեան
սկզբնաւորութիւնը եւ սաստկանալը. Գ. աստի-
ճան. հիւանդութեան նոյն վիճակի մէջ մնալը ո՛ր եւ
է առանց տարբերութեան, եւ Դ. աստիճան. հի-
ւանդութեան ապաքինման վիճակը: Եթէ առաջին
անգամ բժշկի մը դիմէ վարակեալը շատ կարճ ժա-
մանակամիջոցի մէջ կրնայ դարմանուիլ. իսկ եթէ
անհոգ գտնուի ալ եւս բոլորովին դարմանել ան-
կարելի լինելով սերմնակաթութեան տեւական վէրք
մը կը թողու. այսինքն առաւօտները կաթիլ մը
սպիտակ հեղուկ կը տեսնուի արանդամի ծայրը.
ասի կը կոչուի Goutte Militaire:

Սերմնակաթութեան պատճառաւ արական սե-
ռը տարբեր հիւանդութիւններու ենթակայ կը լի-
նի. ինչպէս պալանիթը (Balanite) որ արանդամի
ծայր-մաշկի ներքնակողմը փոքրիկ պալարներ կը
լինին. ասոր դարմանը շատ դիւրիւն է. Eau de

113

114

115

116

117

118

Մեղաանկաթուփեան թորախով վարակեալ աչացաւ.
(Ophtalmie Blénnorrhagique)

Goulard. (գուրշուն սույի) ով լուալ մի քանի անգամ: Շատ անգամ ալ սերմնակաթութեան հետե-
րանքը կը լինի փինոզ եւ քառափինոզ (Phymosis
et Paraphymosis) հիւանդութիւնները. այսինքն
արանդամի վերնամաշկի բորբոքումը որ շատ ան-
գամ վտանգաւոր արգասիքներ կը թողուն: Պէտք
է գիտնալ որ պարանիթ փինոզ եւ քառափինոզ
հիւանդութիւններէն թլփատեալ ազգեր ազատ կը
մնան բնականաբար:

Սերմնակաթութեան ենթակայ եզոզ անձինք
շատ անգամ միզանցքաբորբոքում եւ արիւնհոսու-
թիւն կունենան. ասոնց պատճառը գլխաւորաբար
հիւանդին անզգուշութիւններն են. եւ կարգ մը
ինքնակոչ բժիշկներու տուած թունաւոր եւ գր-
գռիչ դեղերէն յառաջ կուգայ. մերթ ընդ մերթ
այդ կարգի խաբեբայ բժիշկք երիտասարդաց մահ-
ուան պատճառ կը լինին: Այդ վնասակար դեղե-
րէն ամենասոսկալին է յոհաննանանճը (Cantharide)
գունչուզ պեօնի որուն յատկութիւնն է մարդու
երիկամունքները (Rein, պեօպրէֆ) վնասելով կեր-
թայ փամփուշտն ալ կը վիրաւորէ ու արիւնհոսու-
թիւն կը պատճառէ. այս վտանգները աչքի առջեւ
ունենալով հիւանդը պարտի երթալ վկայեալ բժշկի
մը եւ դարմանուիլ:

Սերմնակաթութիւնը ինչպէս արանց համար.
նոյնպէս ալ կանանց միեւնոյնն է. իգական սեռը
իր արգանդի մէջ այնչափ ցաւ չի զգար, եւ արա-
կան սեռի նման անհանգստութիւն չունի. կինն
առանց զգալու թէ սերմնակաթութեամբ վարա-

կուած է. կրնայ մնալ երկար ատեն : Կանայք շատ դիւրութեամբ կրնան վարակուիլ սերմնակաթութենէ եւ առանց գիտնալու վարակել իրեն հետ զուգաւորողները . եւ երկար ատեն նա կը զուգաւորի ո՛ր եւ է ցաւ եւ կամ անհանգստութիւն զգալու , իսկ երբ իւրեանց հիւանդութիւնը զգալի կը լինի նա էրիկ մարդու հետ կը զուգաւորի կարծելով թէ իր ունեցածը էրիկ մարդուն պիտի տայ եւ այս կերպով ինքը պիտի դարմանուի . ընդհակառակը կինը իր ցաւերը սաստկացնելու առիթ կուտայ :

ՍԵՐՄՆԱԿԱԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՄԱՆԸ ԵՒ ԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Սերմնակաթութիւնը այնչափ փաստաբեր չը լինիր մարդուս եւ շատ դիւրաւ կրնայ դարմանուիլ . բաւական է որ վարակեալը բժշկի դիմէ . եւ անոր տուած հրահանգի համեմատ վարուի : Վարակեալը զգուշանալու են ուտելիքէ եւ ըմպելիքէ . օդի . գինի . սուրճ . թէյ . գարեջուր եւ համեմատոր կերակուրներ փաստակար են . արգիլեալ են նաեւ զուգաւորութիւն . երբէք չը պարել . չը քայել ժամերով . ձի չը հեծնել . գիշերը կռնակին վրայ չի պառկիլ որպէսզի սերմնահոսութիւն տեղի չունենայ . եթէ ստիպողական է տունէն դուրս ելլել անհրա-

ժեշտ է աղեկապ (Suspensoir) կրել. բաղանիք երթալն ալ օգտակար կրնայ լինիլ.

Սերմնակաթութենէ վարակեալք՝ կրնան գործածել հետեւեալ դեղերը. հիւանդութիւնը յայտնուելէն շարունակ շաբաթ մը պէտք է խմէ՝ եռացած գարիի ջուրը առնել եւ մէջը (100. տրամ ջուրի) 3 կրամ բորակ խառնել՝ ու կէս կէս գաւաթ խմել. մի շաբաթ վերջ կրնայ ներսէն առնուլ բարասնի հետ խառն հեղիկ պղպեղ իւրաքանչիւրէն 30 սկան կրամ իրար խառնել ու օրը 3 թէյի դգալ առնուլ:

Սերմնակաթութեան ամենէն լաւ դարմանը միզային ճանապարհը փոքրիկ գրեխով լուալն է օրը երկու կամ երեք անգամ հետեւեալ դեղով. Sulfate de Zinc 1,0. Acétate de Plomb 2,0. Eau Distillée 150 grammes. բացի ասկէ ուրիշ գորաւոր դեղեր գործածելէ զդուշանալու է. ինչպէս է. դժոխսաբուն (Nitrate d'Argent. ճեհեհեհեհեհ քաշը) պղնձածծմբասն (Sulfate de Cuivre կէօզ թաշը) եւն. սոյն գրգռիչ դեղերը միզանցքի ճանապարհը սեղմելով կը նեղցնէ եւ նորանոր հիւանդութեանց պատճառ կը լինի:

Գլխաւորապէս զգուշանալու է սերմնակաթութեան թունաւոր ժահրէն որ անզգուշութեամբ աչքերուն դալի. ասի շատ վնասակար է. անմիջապէս աչաց դրսի լորձնուտ մաշկերը վարակուելով կը բորբոքին եւ (Ophthalmie Blennorrhagique) անուն աչացաւուրթեան ենթակայ կը լինին. շատ անգամ մարդ յաւիտենական կը զրկուի աչքի լոյսէ, ուստի

ամեն անգամ հարկ է որ վարակեալը իր արական
անդամը շօշափելէ վերջ անմիջապէս լուացուի որ-
պէսզի հիւանդութիւնը իր ձեռքերով աչաց չբխո-
խաղըրէ: Մինչեւ որ մարդ սերմնակաթութենէ կա-
տարեալ առողջութիւն չիգտնէ զգուշանալու է ար-
բեցողութենէ եւ այլ փաստարեր միջոցներէ. այս
հիւանդութեան միակ դարմանը համբերութիւնն
եւ զգուշութիւնն է:

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՇՐԱՀԱՆԳ ԱՓՐՈԴԻՏԱԿԱՆ ՇԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ԶԳՈՒՇԱՆԱԼՈՒ

Երբ մարդ անծանօթ է եւ կատարեալ համո-
զում մը չէ գոյացուցած այն կնոջ վրայ. զոր կու-
զէ անոր հետ զուգաւորիլ. նախ եւ առաջ անոր
առողջ եւ կամ վարակուած լինելը հասկնալու հա-
մար պարտի հետեւեալ գործողութիւնները կա-
տարէ նախապէս:

Ա. — Այրը պէտք է նայիլ կնոջ իգամուտքի արտա-
քին բացուածքի շուրջը եւ եթէ արտաքին շրթանց
վրայ տեսնուի. պալար մը՝ վէրք մը եւ կամ դեղ-
նագոյն ժահրը անկասկած կերպիւ համոզուելուէ
թէ՝ կինը վարակեալ է աուխախտով:

Բ. — Եթէ կնոջ արգանդէն սպիտակ կամ դեղ-
նագոյն հեղուկ մը կը հոսի. եւ թէ գարշահոտ է
այդ ալ կապացուցանէ թէ նա իր արգանդի շր-

ջապատը եւ կամ ներքնակողմը բորբոքում եւ կամ բացուած պալարներ ունի, սա եւս ապացոյց մ'է թէ կինը առողջ եւ թէ մաքուր չէ, եւ ասի հաստատելու համար մասնաւոր գործիքով եթէ մինչեւ արգանդը տեսնուի անպատճառ շանքրի վէրքը պիտի յայտնուի:

Ք. — Կնոջ ամբողջ մարմինը աչքէ անցնել. եթէ մարմնոյն վրայ ո՛ր եւ է բորբոքում, պալար եւ կամ վէրք մը չունի կրնայ մարդ ապահով լինիլ. դարձեալ կնոջ բերանը. կոկորդը եւ բերնի շրթանց ներքնակողմը նայիլ մի գուցէ փոքրիկ վէրքեր լինին:

Մեր սոյն զգուշական միջոցները միայն արանց համար չենք ըներ. այլ կանայք եւս հաւասարապէս իրաւունք ունին փոխադարձաբար վերոյիշեալ զգուշական միջոցները ի գործ դնել արանց վրայ որպէսզի կարենան ապահով լինել:

Զուգաւորութենէ վերջ թէ՛ կինը եւ թէ՛ էրիկ մարդը իւրեանց ծննդական գործարանը պարզ ջրով լուալու են. անմաքրութիւնն եւս ափրողիտական հիւանդութեանց արտադրման պատճառ կրնան լինել:

Սոյն հիւանդութեանց սոսկալի հետեւանքները երբ մարդ կը մտաբերէ. կը խորշի. եւ իր բնական ցանկութիւնը կուզէ զսպել իր մէջ. կան մարդիկ որ ցկեանս կը հրաժարին հեշտական շոայլութեան հետեւելէ. վայրկեանական զուարճութեան մը համար չ'արժէր որ մարդ իր կեանքը վտանգի ենթարկէ եւ երկար տարիներ զարհուրելի եւ միանգամայն զգուշելի ախտերով տառապի:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՄՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՄՈՐՑԻՔՆԵՐՈՒ ՈՒՌԵՑՔԸ (Orchite)

Օռչիթը առ հասարակ օեմնակաթութենէ վերջ կը յայտնուի, այսինքն հոսումը չը դադրած. երբ Օռչիթը երեւան կելլէ սերմնակաթութեան գարշահոտ ժահրը կը գադրի, եւ ի վերջոյ դարձեալ կըսկսի հոսումը: Սորա գլխաւոր պատճառներն են, սերմնակաթութենէ վարակեալ անձը երբ կը շարունակէ իր մոլութիւնները. արբեցողութիւն. ոգելից ըմպելեաց. զուգաւորութիւն. ձի հեծնել. սովորականէն աւելի ճամբայ քալել. եւ կարգ մը ինքնակոչ բժիշկներու գրգռիչ եւ ֆլասակար դեղերը գործածելէն ալ կրնայ պատահիլ: Օռչիթը նախ կըսկսի ամորձիքները ուռնալ եւ հետզհետէ սաստիկ ցաւերով յառաջանալ հիւանդութիւնը. այսպէս կը շարունակուի շաբաթ մը եւ դարմանումը կը տեւէ ամբողջ երեք շաբաթ. Օռչիթը բոլորովին չի դարմանուիր նախապէս. ուռեցքը անհետանալէ վերջ հաւկթին վերի կողմը կարծրութիւն մը կը մնայ եւ այդ կարծրութիւնը հազիւ մի քանի ամիսէն կրնայ անհետանալ բժշկական դեղերով. իսկ եթէ անխնամ թողուի այդ կարծրութենէն առաջ կուգայ ուրիշ հիւանդութիւններ այսինքն՝ ամորձիքներու մէջ երբեմն թարախ եւ երբեմն ալ դեղնագոյն ջուր մը կը լնայ. եւ եթէ բոլորովին անխնամ թողուի այն ատեն մտոյ փտութիւն (Gangrène) եւս կը պատահի: